

Muzeum Českého ráje Turnov

**Pospěšte pastýři k betlému – dokumentace a prezentace
betlemářství v oblasti Pojizeří**

Soupis betlémů

Vypracoval: Bc. Antonín Mojsl

Obsah

Úvod.....	6
Shrnutí literatury	8
Stručně z historie betlémů	9
Lidové betlémářství a betlémy Pojizeří.....	10
Betlémářství Turnovska	12
Papírový betlém Michala Bělohávků	13
Deskový betlém Michala Bělohávků	25
Papírový betlém Šimona Čeryna.....	29
Papírový betlém Johanna Hauka.....	36
Papírový betlém Jakuba Ginzla.....	42
Papírový betlém neznámého autora (1).....	48
Papírový betlém neznámého autora (2).....	53
Papírový betlém neznámého autora (3).....	59
Papírový betlém neznámého autora (4).....	65
Papírový betlém neznámého autora (5).....	71
Papírový betlém na tištěném archu Josefa Scholze.....	76
Betlémové archy P. Bohmann a V. Hoffmann.....	80
Betlémové figury Ignatze Partsche	85
Betlémové polychromované figury neznámého autora (1)	87
Betlémové polychromované figury neznámého autora (2)	91
Betlémové kralické figury.....	97
Betlémové figury Augustina Kafky	99
Betlémové figury Marie Rychvalové	102
Betlém Antonína Vaníčka	106
Betlém z kaširované sádky od neznámého autora	116
Betlém se sádkovými figurkami od neznámého autora	121
Předlohy k betlémovým figurám od Jana Dittricha.....	123
Betlémářství Vysokého nad Jizerou	128
Betlém Jana Metelky, tzv. betlém Kovářenský	129
Betlém Františka Hanuše a Jana Metelky	140
Betlém Jáchima a Václava Metelky ze Sklenářic	145
Krupkův kostelní betlém	148
Nyčův betlém	152
Betlém Josefa Petrušky	156
Betlém Josefa Hrabce	160

Betlém Josefa Farského a Hotovičky	169
Betlém Edvarda Hladíka	176
Betlém Františka Jandy	179
Betlém Jaroslava Jandy	183
Betlém Bartoníčků	186
Betlém Petra Slavíka	190
Betlém Františka Vodsedálka	199
Betlémářství v Lomnici nad Popelkou	208
Betlém Josefa Dlouhého ze Stružince	209
Betlém Antonína Maška ze Stružince	214
Betlém Josefa Hlaváče z Košova	216
Betlém neznámého autora s motivy Jičína	220
Betlém Františka Mikule z Hoření Lomnice	222
Betlém Františka Mikule z Hrádek u Lomnice nad Popelkou	225
Betlém Jaroslava Buchara	227
Betlém Josefa Hraby	230
Betlém rodiny Motejlů	234
Betlém podkrkonošský závěsný	239
Betlém podkrkonošský ze Stružince	244
Betlém Františka Junka	249
Betlém neznámého autora z Rovenska pod Troskami	251
Betlém neznámého autora (Františka Mikuleho?)	253
Betlém neznámého autora s Troskami	255
Betlém Jaroslava Stránského z Tuháně	259
Betlém z papírmaše	265
Betlém nejspíše od pana Chvojky	268
Betlém cechu ševcovského	270
Betlém národů od Františka Mühla	271
Betlém oltářní od Františka Mühla	277
Pohyblivý betlém Josefa Junka z Košova	279
Betlém Františka Kocmana a Josefa Kysely	282
Lomnický betlém Františka Patočky	286
Betlém Jaroslava Zajíce	290
Betlém Jarmily Haldové	293
Betlém Marie Kynčlové	295
Betlém z kukuřičného šustí	296

Betlémářství v Semilech.....	300
Betlém rodiny Maiznerů	301
Betlém Jaroslava Brychty s kozákovskými minerály.....	309
Betlém bratrů Bušků v kostele sv. Petra a Pavla.....	312
Betlém Zdeňka Lindnera.....	316
Betlémy Vladimíra Kubíka	321
Betlémářství Železného Brodu.....	324
Malované figury Jana Šilhána.....	325
Malované figury Celestýna Loumy.....	328
Betlém Maryšků.....	330
Betlém od Františka Adamce z Rožkopova	332
Betlém rodiny Pušů.....	336
Betlém neznámého autora (1)	341
Betlém neznámého autora (2)	345
Betlém neznámého autora (3)	349
Betlém neznámého autora (4)	353
Betlémové figury Josefa Salaby z Dlouhého	357
Betlémové stavby Františka Jandury.....	359
Skleněný betlém bratří Josefa a Miroslava Hlaváčových	361
Skleněný betlém Jaroslava Brychty	364
Hutní betlém podniku Železnobrodské sklo.....	366
Křišťálový betlém Františka Halamy	367
Betlémek Boženy Kopalové.....	368
Betlémek Aleny Kortanové.....	369
Skleněný betlém Zdeňka Sochora	370
Hutní betlém Zdeňka Sochora s kulisami Milana Průšy	372
Skleněné betlémy Zdeňka Sochora	376
Skleněný betlém Josefa Fraňka	379
Skleněný betlém Jany Steinerové (1).....	382
Skleněný betlém Jany Steinerové (2).....	385
Skleněný betlém Jaroslava Brychty	386
Skleněný betlém Michala Preislera	390
Skleněný betlém neznámého autora z Českého ráje	394
Skleněný betlém Stanislava Jiroše	397
Skleněný betlém Boženy Kopalové (1).....	401
Skleněný „levitující“ betlém Boženy Kopalové (2).....	403
Skleněný betlém Boženy Kopalové (3).....	406

Skleněné betlémy Jaroslava Januse (1)	407
Skleněný betlém Jaroslava Januse (2).....	409
Skleněný betlém Kamily Parsi Žďárské.....	413
Skleněný betlém Pavly Míkové	415
Skleněný betlém Marie Hlaváčkové	416
Skleněný betlém Jany Šilhánové.....	418
Skleněný betlém neznámého autora.....	419
Skleněný betlém Kateřiny Hartlové	420
Skleněný betlém Hany Jarešové.....	421
Skleněný betlém Jany Šavrdové.....	424
Skleněný betlém paní Barešové	425
Skleněný betlém Pavly Nosálové.....	427
Skleněný betlém firmy Urbanglass (1).....	430
Skleněný betlém firmy Urbanglass (2).....	433
Skleněný betlém od firmy Halama.....	437
Skleněné betlémy od firmy Opál.....	438
Skleněný betlém od firmy Hela-Glass (1).....	440
Skleněný betlém od firmy Hela-Glass (2).....	441
Křišťálový betlém Zdenky Štrohalmové	442
Skleněný betlém Lady Kocurové Niklové	444
Skleněný betlém Kamily Parsi Žďárské.....	446
Ryté betlémy Lucie Pejchové.....	448
Rytý betlém Zdeňka Macháčka.....	451
Broušený betlém od firmy Preciosa	452
Tavené betlémy Jana Černého a Jiřího Ryby	453
Skleněný betlém Petry Stránské.....	456
Skleněné betlémy Kateřiny Hartlové	458
Skleněný betlém od firmy Detesk	461
Korálkovo-drátěný betlém Jany Matěáskové Hrubé.....	463
Rokajlovo-figurkářský betlém od firmy Kortan a Atlas	464
Korálkový betlém Ireny Ježkové.....	466
Rokajlový betlém Evy Zuzánkové	467
Skleněný betlém od firmy Granát	468
Skleněné betlémy od firmy Rautis	470
Skleněný betlém Stanislava Halamy	472
Betlémářství Jilemnice	473
Betlém Jáchyma Metelky z Jilemnice.....	474

Betlém Františka Petráka	480
Betlém Jiřího Valeše	481
Betlém rodiny Valešů.....	486
Betlém jilemnický	492
Betlém Horáčkův	493
Betlém z Klášterské Lhoty	495
Betlém z Bozkova	496
Betlém z Poniklé	497
Betlém z Krkonoš.....	498
Betlém Václava Plecháče	499
Betlém zasazený do pařezu	500
Betlém pana Kužela z Horní Branné.....	501
Betlém z Pasek nad Jizerou.....	502
Betlém z Vejprt	504
Betlém z Valteric	505
Betlém tištěný od Járy Pika.....	506
Betlém ze Studence	507
Betlém plechový z Krkonoš	508
Betlémářství v Mladé Boleslavi a Mnichově Hradišti.....	509
Papírový betlém z dílny Václava Ningera.....	510
Skříňový betlém neznámého autora z Mladoboleslavska	514
Seznam použité literatury	519

Úvod

Jedním z výstupů projektu *Pospěšte pastýři k betlému*, připravovaného v Muzeu Českého ráje v Turnově, bylo vytvořit soupis dochovaných betlémů v oblasti Pojizeří. Jejich dokumentace probíhala v druhé polovině roku 2019 a výsledkem je tento kartový soupis.

Databáze je strukturována podle jednotlivých středisek pojizerského betlémářství, rozdělena je na oblasti Turnovska, Vysocka, Lomnicka, Semilska, Železnobrodská a Jilemnicka. Jedná se převážně o betlémy nacházející se v paměťových institucích, stranou však nezůstaly ani ty v soukromých sbírkách. Před samotný soupis betlémů je v dokumentu vloženo shrnutí a vyhodnocení současné literatury, která se k danému tématu vztahuje. Dále pak kapitoly stručně pojednávají o historii betlémů a lidovém betlémářství v Pojizeří. V samotném kartovém soupisu betlémů jsou uváděny informace o jejich lokaci, původu, autorovi, časovém zařazení, materiálu a rozměrech. To je doplněno o krátký popis stavu a podoby betléma, tam, kde se v instituci podařilo zjistit, tak i způsobu nabytí.

Přímo do soupisu je zapracována fotodokumentace betlémů, která byla provedena v druhé polovině roku 2019. U sestavených betlémů se dokumentátor snažil zachytit jak jejich celkovou podobu, tak jednotlivé hlavní části – jesličky s Ježíškem, Pannou Marií a Josefem, daráky, architekturu, krajinu a pozadí. U nesešavených betlémů byl většinou zdokumentován reprezentativní vzorek dílů, který daný betlém charakterizoval. U fotografických a naskenovaných materiálů, které nebyly pořízeny přímo dokumentátorem, jsou uvedeny zdroje, odkud pochází, ať už se jedná o instituci, knihu či internet.

Na dokumentaci navázala betlémářská výstava, která probíhala od 21. listopadu 2019 do 10. ledna 2010 v Kamenářském domě v areálu turnovského muzea. Výstavu připravila ředitelka muzea PhDr. Vladimíra Jakouběová.

Shrnutí literatury

Betlémy nejsou v české literatuře 19. století nikterak reflektovány, a to nejspíše z toho důvodu, že nebyly považovány za jeden z projevů české národní identity. Důkazem toho může být i absence betlémů na Národopisné výstavě československé v Praze roku 1895. První kniha o betlémech vychází v roce 1908 a zasloužil se o ni stochovský farář a pozdější kanovník vyšehradský Karel Procházka.¹ Tématika betlémů stála dlouho mimo zájem českých badatelů, o to více v prostředí socialismu, kdy psaní s nádechem náboženských motivů bylo nežádoucí. Publikace o betlémech se tak objevují až s uvolněním režimu v druhé polovině 80. let a po revoluci 1989. V této době začaly být také ve větší míře pořádány betlémářské výstavy, vztahující se ať už k historické, či současné tvorbě.

Studiu betlémů českých zemí se podrobně věnoval etnograf Vladimír VACLÍK (1925–2013), který dlouhodobě působil v muzeu v Třeběchovicích pod Orebem, prvním specializovaném muzeu betlémů v Československu. Jeho knihy poskytují badatelům základní informace o betlémářství v českých zemích. Byl mimo jiné jedním z iniciátorů vzniku celostátní betlémářské organizace, Českého sdružení přátel betlémů (1990). Od druhé poloviny 80. let vychází VACLÍKovi několik publikací o betlémech, ve kterých shrnul své teoretické poznatky a terénní výzkumy.² Jedním z jeho výstupů je encyklopedie českých betlémů.³ Ve svých přehledových pracích se věnoval i betlémářství v Pojizeří.

Studii o betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku představila v roce 2010 Bohunka KRÁMSKÁ, pracovnice Severočeského muzea v Liberci.⁴ Betlémářstvím regionu Pojizeří se též zabývala Lenka LAURYNOVÁ při přípravě výstavy *Nad Betlémem hvězda svítí...*, která probíhala na přelomu let 2012 a 2013 v turnovském muzeu. Texty výstavy jsou vydány v publikaci.⁵ K dalším pracím o betlémech na našem území se řadí spíše obrazová publikace Jiřiny HÁNOVÉ a Františka VALENY z roku 2002 a katalog sestavený Zdenou LENDEROVOU při příležitosti výstavy betlémů v Muzeu východních Čech v Hradci Králové z roku 2004.⁶ V neposlední řadě je to novější kniha Milana ZÁBRANSKÉHO a kolektivu.⁷

---

¹ PROCHÁZKA, Karel. *O betlémech*. Praha: Cyrilo-Methodějské knihkupectví Gustav Franci, 1908.

² VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1987.

VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*. Vyd. 1. Praha: Integra, 1994.

³ VACLÍK, Vladimír. *Encyklopedie betlémů*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 1999.

⁴ KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*. In: KRÁMSKÁ, Bohunka a MOHR, Jan. *Sochy dnů všedních i nevšedních*. Vyd. 1. Liberec: Severočeské muzeum v Liberci, 2010.

⁵ LAURYNOVÁ, Lenka. *Nad Betlémem hvězda svítí...: texty k výstavě od 6. prosince 2012 do 27. ledna 2013*. Turnov: Muzeum Českého ráje v Turnově, 2012.

⁶ HÁNOVÁ, Jiřina a VALENA, František. *Betlémy: české a moravské lidové betlémy a jejich tvůrci*. Vyd. 1. Praha: Lika klub, 2002.

LENDEROVÁ, Zdena. *Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska: katalog výstavy Historical nativity scenes from Bohemia, Moravia and Silesia*. Vyd. 1. Hradec Králové: Muzeum východních Čech, 2004.

⁷ ZÁBRANSKÝ, Milan a kol. *Putování za betlémy*. Praha: Grada, 2014.

Stručně z historie betlémů

*„Badatelé definují betlémy téměř bez výhrad jako scénická ličení s prostorovým působením, která by měla dát pozorovateli pocit, že pohledem na ně vnímá zrození božského Dítěte, jako by on – divák – byl přímým svědkem oné události“.*⁸ Betlémy (či více lidově jesličky) vychází ze známého příběhu Nového zákona o putování Josefa a těhotné Marie do Betléma, kde Marie při noclehu ve chlívě porodila syna. Novorozeně položila do jeslí, ke kterým na zvěstování andělů dorazili s poklonou pastýři z okolí. Daráci pak spěchali, aby novorozence a Pannu Marii obdarovali rozličnými předměty. K jeslím měli též přijít tři mudrcové, později označováni jako Tři králové, do chlívě je měla z Východu dovést hvězda, která zářila po narození Božského dítěte nad Betlémem. Jako dary přinesli mudrcové zlato (Kašpar), kadidlo (Melichar) a myrhu (Baltazar). Pozdější texty z prvních staletí křesťanství doplnili k jesličkám zvířata – osla a vola. Tyto figury tvoří základní schéma betlémů, které bylo tvůrci více či méně dodržováno.

Za jistý předobraz zvyku stavění betlémů o Vánocích se považuje slavnost z 24. prosince 1223 v lese u Greccia v italské Umbrii. František z Assisi zde nechal při cestě od papeže v Římě postavit v jeskyni jesle naplněné senem a k nim přivést osla a vola. O půlnoci pak na místě vedl tamní kněz mši na oslavu narození Páně. Slavnost byla i v dalších letech opakována. Vacík však s tvrzením, že toto scénické zobrazení odstartovalo stavění betlémů, nesouhlasí, jelikož další podobné slavnosti jsou v Itálii doloženy až za další půl století. Jako předchůdce betlémů vidí jesličkové skříně a plastické oltáře, které byly umísťovány dovnitř církevních staveb. Všimá si posunu v zobrazování narození Ježíška, kdy gotika a renesance ho zobrazovala „neměnně a tedy tak trochu strnule“, postavy rozpohybovalo až baroko, kdy figury z příběhu narození Krista začaly být zobrazovány v životní velikosti a přemístily se ke kostelním jeslím. Seskupení postav u jeslí se začalo měnit podle toho, jaký byl zrovna vánoční den, betlémy se staly představovatelnými.⁹ Stavěly se zpravidla s počátkem adventu, figura Ježíška se často přidávala až na Štědrý večer a Tři králové měli přijít do betléma až o tříkrálovém večeru.

První rozkvět betlémářství se datuje do 16. a 17. století, kdy se vlastnictví betlému stalo jakousi módou. Betlémy se dostávají z kostelů a klášterů též do soukromých kaplí panovníků a šlechticů, obydlí vyššího duchovenstva či domů bohatých měšťanů. V českých zemích se zvyk stavění betlémů hojně rozšířil mezi vyšší a nižší šlechtou, a to i za přispění mladších členů rodu, kteří se s betlémy seznámili během studia na jezuitských kolejích.¹⁰

---

⁸ VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, 1994, s. 6.

⁹ VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, 1994, s. 10–11.

¹⁰ VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, 1994, s. 15–16.

Lidové betlémářství a betlémy Pojizeří

K rozvoji českého betlémářství přispělo nařízení Josefa II. z roku 1782, ve kterém zakázal během Vánoc vystavovat jesličky v církevních zařízeních. Zřejmě se nevzhlednul v okázalém barokním zobrazování Páně, a proto podnikl tento krok. Lidé se betlémů nechtěli vzdát, a tak si je přestěhovali z kostelů do svých domovů. Světské domy nenabízely tolik prostoru jako církevní stavby, tudíž se betlémy začaly tvořit v menších rozměrech. Zájem o betlémy obratně využili řemeslníci, řezbáři, malíři, tkalci, soukeníci, ševci nebo chalupníci, kteří začali lidem nabízet jejich výrobu. Ti lidé, co neměli dostatek finančních prostředků na koupi betlémů, si začali vyrábět své vlastní.¹¹ „*Stavění betlému doma, ve svém soukromí, se stalo pro příslušníky všech sociálních vrstev osobní niternou potřebou, určitým způsobem komunikace s Bohem*“.¹² Scénu z Betléma často zasazovali do prostředí jim důvěrně známého, a tak se člověk v českých betlémech setká s prvky flóry, fauny, oděvů či architektury typickými pro oblast tvůrceva bydliště. Nejednou si lidé doma vytvořili vlastní betlémskou krajinu s vrcholky, údolími, skalami, hrady či mosty, a do ní si až následně figury od řezbářů, malířů a obchodníků dokupovali. Někteří si postavy pojmenovávali či je asociovali se žijícími lidmi ze svého okolí.¹³ Zvláštností českých betlémů jsou figury různých muzikantů, které se v zahraničních betlémech téměř neobjevují.¹⁴

Do kostelů se betlémy navrací již v první třetině 19. století, jelikož josefínský zákaz byl pomalu zapomínán. Nastoupený trend výroby a stavění vlastních betlémů nadále pokračoval a i díky tomu se tento vánoční zvyk stal na konci 18. století a v průběhu století následujícího osobitým projevem českého lidového výtvarnictví. O jejich popularitě svědčí vznikající koledy a hry s betlémskou tematikou. Rozvíjela se též tradice „chození po betlémech“, kdy betlémáři otevírali domy a ukazovali svou tvorbu přátelům a sousedům ze svého okolí.¹⁵ Betlémy 19. století též po dlouhou dobu plnily funkci dnešních vánočních stromečků, kdy k nim byly kladeny dárky.¹⁶ Betlém stál v domácnostech většinou do Hromnic, kdy byl uklizen. Nebylo to však pravidlem a kupříkladu mechanické betlémy zůstávaly pro složitou konstrukci na místě po celý rok.¹⁷

S rozvojem reprodukčních technik v druhé polovině 19. století se objevují tzv. jesličkové archy, ze kterých se dal předem připravený papírový betlém vystříhat, podlepit tvrdším kartonem a umístit do betlémské krajiny. Známé jsou ty od Mikoláše Alše z prvního desetiletí 20. století.¹⁸ Jeho vyobrazení jesliček sloužilo lidovým malířům jako inspirace. Jesličkové archy prožily rozmach za

¹¹ VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, 1994, s. 24–25.

¹² LENDEROVÁ, Zdena. *Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska*, 2004, s. 9.

¹³ KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 76.

¹⁴ HÁNOVÁ, Jiřina a VALENA, František. *Betlémy: české a moravské lidové betlémy a jejich tvůrci*, s. 10.

¹⁵ LENDEROVÁ, Zdena. *Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska*, 2004, s. 9.

¹⁶ LAURYNOVÁ, Lenka. *Nad Betlémem hvězda svítí...*, 2012, s. 9.

¹⁷ VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 24–25.

¹⁸ KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 88.

první republiky, a vlastně i trochu zapříčinily lehčí úpadek vyřezávání a malování vlastních betlémů. Slavné jsou archy zasněžených jesliček Josefa Lady z roku 1919.¹⁹

Vaclík několik kapitol svých monografií věnoval i pojizerskému betlémářství. V syntéze z roku 1987 spojuje Pojizeří dohromady s oblastí Krkonoš, jelikož v obou oblastech nespátřuje ve skladbě a rozestavení figur betlémů přílišný rozdíl. Nejstarší betlémy v této oblasti byly malované, z počátku byly figurky zhotovovány z papíru, podlepovány tvrdším kartonem a vyříznuty. Takto byly nalepovány na dřevěné destičky nebo vyztuženým bodcem u nohou zabodávány do základny betléma, kterou často pokrýval měkký mech. S rozvojem betlémářství začaly být dvojrozměrné papírové postavy nahrazovány trojrozměrnými vyřezávanými ze dřeva a polychromovanými. Na výrobu se používalo dřevo lípy, smrku, jedle, olše či dubu. Figury ze sledované oblasti jsou rozpoznatelné svými menšími rozměry, tak aby se vešly do ne tolik prostorných místností. Podkrkonošské betlémy byly obvykle dávány do prostoru svatého kouta světnice, jejich skladba proto odpovídala rohovému uspořádání. „*Takto se mohl betlém rozšiřovat podél dvou i tří stěn a záleželo na vnitřním založení rodinných příslušníků, zda je připravil až do Hromnic o prostor a světlo nebo naopak, zda oni sami vstoupili do betlému a prožívali ve vánoční době zázrak Narození Spasitele*“.²⁰ Jako krkonošské specifikum uvádí Vaclík vzniklé betlémy s pohyblivými se figurkami, tzv. betlémy mechanické, které často dosahovaly značných rozměrů.²¹ Autor u nich musel využít své kutilské dovednosti a technickou zručnost. Betlémy byly poháněny například hodinovým strojkem, ručním pohonem klikou, silou větru a vody, či později elektřinou. Několik takovýchto betlémů se dochovalo ve Vysokém nad Jizerou, Lomnici nad Popelkou či Jilemnicí a jejich okolí.

V oblasti středního a horního Pojizeří byly vyráběny rozmanité druhy betlémů, nejen pohyblivé, nýbrž i betlémy statické, skříňkové, stabilně sestavené či rozebíratelné, a to povětšinou ze dřeva a papíru, známé jsou však i ty vytvořené z drahých kamenů a minerálů. Ostatně o rozmanitosti druhů pojizerských betlémů svědčí následující soupis.

---

¹⁹ HÁNOVÁ, Jiřina a VALENA, František. *Betlémy: české a moravské lidové betlémy a jejich tvůrci*, s. 101–102.

²⁰ KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 76.

²¹ VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 37–38.

Betlémářství Turnovska

Betlémáře v Turnově a jeho okolí rozděluje Vaclík do dvou skupin, a to na samouky a školené malíře. Za nejvýznamnějšího samouka udává kadeřníka **Šimona Čeryna** (1834–1908), jeho betlémy jsou typické tím, že figury darovníků a pastýřů nemaloval pouze jednotlivě, nýbrž i do skupin. Takto vyrobené postavy umísťoval Čeryn před malované pozadí, do kterého často zakomponoval krajinu Českého ráje. Za druhého samouka označuje trafikanta **Jana Černovického** z Křince, který roku 1875 vytvořil poetický betlém se skvěle zachycenými výjevy z přírody. Z betléma se bohužel dochovalo pouze pár figur. Do školených malířů zařazuje **Michala Bělohávk**a (1841–1915), jehož tři metry dlouhý malovaný betlém byl umístěn v turnovském muzeu. Používal ojedinělou techniku vrstvení papírů, aby dodal postavám na plastičnosti. Dalším pak je **Jan Weiman** z Weihsfeldu (1801–1863), který se vedle barokních maleb kostelních obrazů věnoval výrobě betlémů pro turnovské měšťany.²² Na rozšíření betlémů, zvláště těch papírových, mohla mít na Liberecku a v Pojizeří vliv tvorba výtvarníků **Jakoba Ginzela** (1792–1862) a **Josefa Führichta** (1800–1876).²³ Josef Führicht, rodák z Chrástavy, od roku 1840 profesor na vídeňské akademii, byl významným představitelem směru nazarenismu, který se soustředil na věrné zobrazování výjevů z života Krista.

Známymi řezbáři oblasti Turnovska byli **Petr Bušek** (1824–1894) a jeho synové **Dominik** (1855–1934) a **Konstantin** (1861–1938), kteří po smrti otce v řemeslu pokračovali až do první světové války. Bušek si vybudoval na Huse u Sychrova řezbářskou huť, u které se uvádí výroba 86 betlémů, mezi nimi i betlém z roku 1908 pro chrám sv. Mikuláše v Turnově. Jejich řezbářské výrobky určené pro kostely byly vyváženy i za hranice českých zemí. Po první světové válce se bratři rozhodli dále v řezbařině nepokračovat.²⁴

Ve fondech turnovského muzeu se nachází hned několik řezaných či malovaných postav, určit jejich původ a autora je ale často neřešitelný úkol.²⁵ Dokumentátor do soupisu použil fotografie z již proběhlé digitalizace etnografických sbírek muzea.

---

²² VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, 1994, s. 33–34.

²³ VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, 1994, s. 32.

²⁴ KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 17.

²⁵ KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 39.

Papírový betlém Michala Bělohlávky

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: poslední třetina 19. století

Autor: Michal Bělohlávek (1841-1915)

Materiál: papír, lepenka

Rozměry: výška postav do 25 cm

Popis: Unikátní papírový a kaširovaný betlém školeného autora s plastickými prvky a polychromií. Betlém dlouhý téměř tři metry měl dokončit v polovině 70. let 19. století. Malíř používal ojedinělou techniku vrstvení papírů, aby dodal postavám na plastičnosti. Soubor celků se zvířaty, převážnou část tvoří pásy s ovci, samostatné figury osla, krávy a psů. Skupina svaté rodiny není původní.

Turnovský rodák Michal Bělohlávek studoval figurální kresbu a písmo na malířské akademii v Praze, studium však kvůli odvodu k vojsku v roce 1862 nedokončil. Po desetileté vojenské službě se stal úředníkem v Záložně a půjčovně občanské (do roku 1891) a později v Pojizerské záložně v Turnově. Vedle betlémů je znám pro tvorbu litografií, diplomů, malovaných pozdravů či maleb samotného Turnova, které jsou důležitým topografickým pramenem pro poznání města.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 40.
- KINSKÝ, Karel. *O turnovských malířích betlémů*. In: KUČERA, Josef Václav. *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Českého ráje a Podkrkonoší*, ročník III., 1945/46. Železný Brod: Musejní spolek, 1945/46, s. 376–377.
- Inventář turnovského muzea – E 1991.

Deskový betlém Michala Bělohlávka

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: poslední třetina 19. století

Autor: Michal Bělohlávek (1841-1915)

Materiál: dřevo

Rozměry: –

Popis: Unikátní deskový betlém, původně umístěný v kostele sv. Mikuláše v Turnově. S ohledem na způsob malby, například draperie, je možné, že se jedná o přemalbu starších desek.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 40.
- KINSKÝ, Karel. *O turnovských malířích betlémů*. In: KUČERA, Josef Václav. *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Českého ráje a Podkrkonoší*, ročník III., 1945/46. Železný Brod: Musejní spolek, 1945/46, s. 376–377.
- Inventář turnovského muzea – E 3196.

Papírový betlém Šimona Čeryna

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: druhá polovina 19. století

Autor: Šimon Čeryn (1834–1908)

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Papírový betlém, odpovídá vzorům turnovského malíře betlémů-samouka Šimona Čeryna zachovaným ve sbírkách turnovského muzea. Jeho betlémy jsou typické tím, že figury daráků a pastýřů nejsou namalovány jednotlivě, nýbrž do skupin. Takto vyrobené postavy umisťoval Čeryn před malované pozadí, do kterého často zakomponoval krajinu Českého ráje. Šimon Čeryn se velmi zapojoval do spolkového života v Turnově, dělal kadeřníka divadelnímu spolku či tanečního mistra.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 45.
- KINSKÝ, Karel. *O turnovských malířích betlémů*. In: KUČERA, Josef Václav. *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Českého ráje a Podkrkonoší*, ročník III., 1945/46. Železný Brod: Musejní spolek, 1945/46, s. 376–377.
- Inventář turnovského muzea – E 249, E 3310.

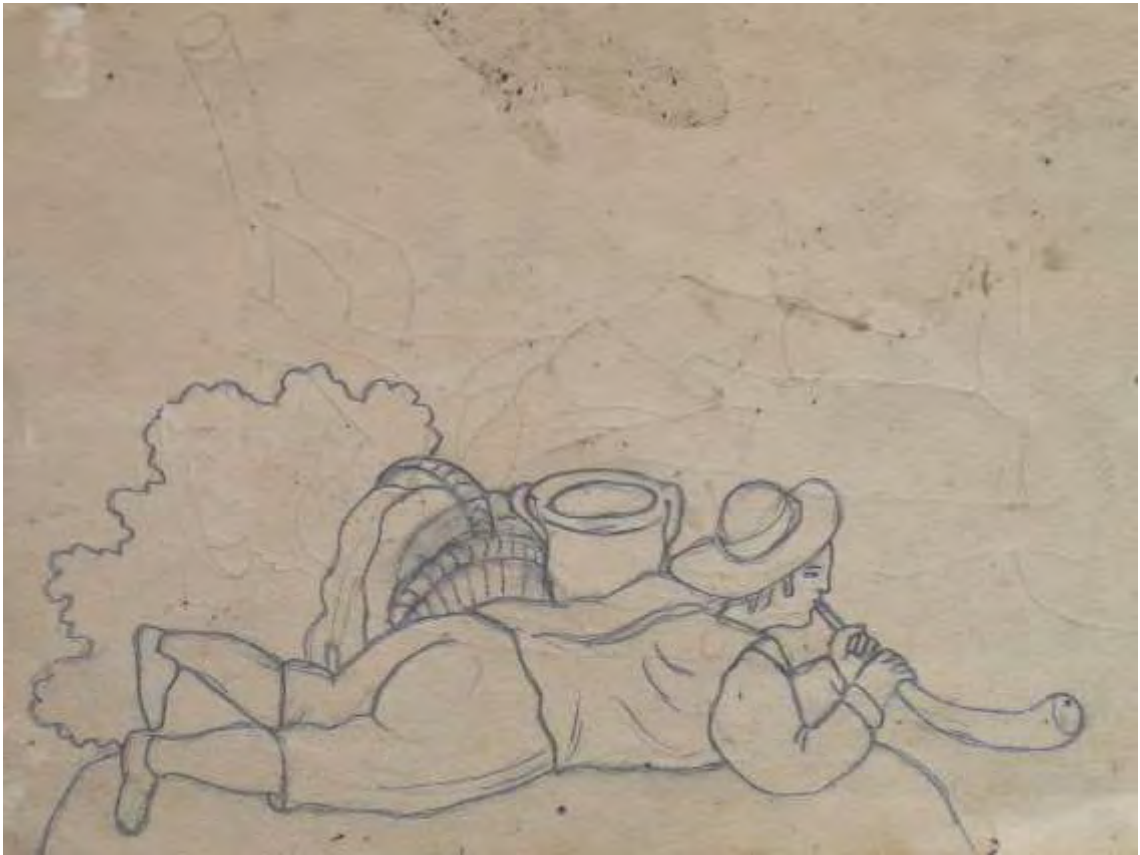

Papírový betlém Johanna Hauka

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Hodkovice nad Mohelkou

Datace: polovina 19. století

Autor: Johann Hauk (1830–1890)

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Papírový betlém zhotovený z lepenky a papíru, ručně malovaný temperou. Nejspíše se jedná se o práci betlémáře Johanna Hauka (figura mnicha signována a datována rokem 1847) z Hodkovic nad Mohelkou. Betlém není úplný.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 46.
- Inventář turnovského muzea – E 1993.

Papírový betlém Jakuba Ginzla

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov, Liberec

Datace: první polovina 19. století

Autor: Jakub Ginzl (1794–1862) či někdo z jeho okruhu

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Betlém zhotovený z lepenky a papíru, ručně malovaný temperou. Práce libereckého betlémáře Jakuba Ginzla (1794-1862) nebo někoho z jeho okruhu. Betlém je úplný, některé figury jsou poškozené.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 1996.

Papírový betlém neznámého autora (1)

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: počátek 19. století

Autor: neznámý

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Papírový betlém zhotovený z lepenky a papíru, ručně malovaný temperou. Celkový počet dochovaných figur je 26. Betlém doplňuje pozadí. Je bez jesliček, panny Marie, Josefa či Ježíška.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 1992.

Papírový betlém neznámého autora (2)

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: počátek 19. století

Autor: neznámý

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Papírový betlém zhotovený z lepenky a papíru, ručně malovaný temperou, je velmi barevně pestrý. Celkově má 52 kusů figur. Betlém je úplný.

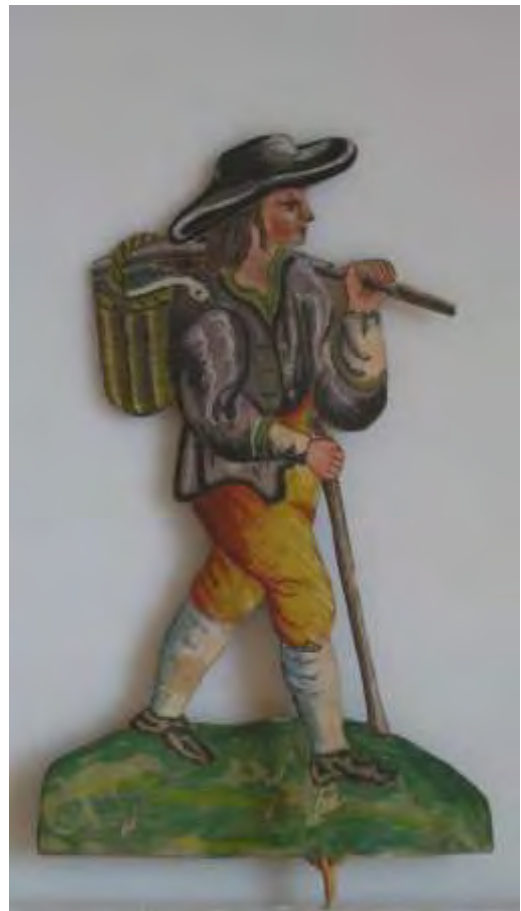
Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 1995.

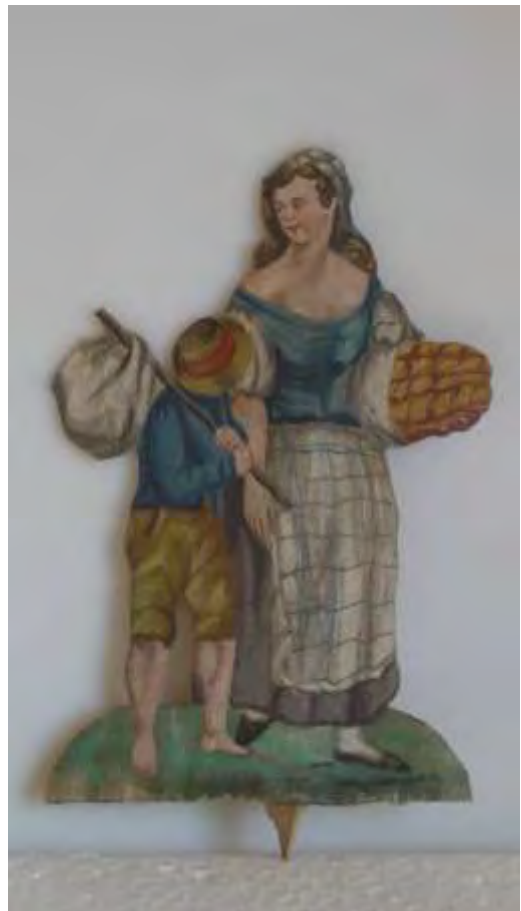

Papírový betlém neznámého autora (3)

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: počátek 19. století

Autor: neznámý

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Papírový betlém zhotovený z lepenky a papíru, ručně malovaný temperou. Betlém je úplný s jeslemi a pozadím se scenérií Českého ráje s dominantou hradu Trosky. Pravděpodobně se jedná o turnovskou práci.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 1997.

Papírový betlém neznámého autora (4)

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: počátek 19. století

Autor: neznámý

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Papírový betlém zhotovený z lepenky a papíru, ručně malovaný temperou. Některé figury jsou pohyblivé – na provázcích, podlepené dřevěnými špalíčky. Nachází se zde pouze řemeslníci a darovníci, chybí jesle a klanění Tří králů. Nejspíše se jedná o turnovskou práci.

Literatura a zdroje:

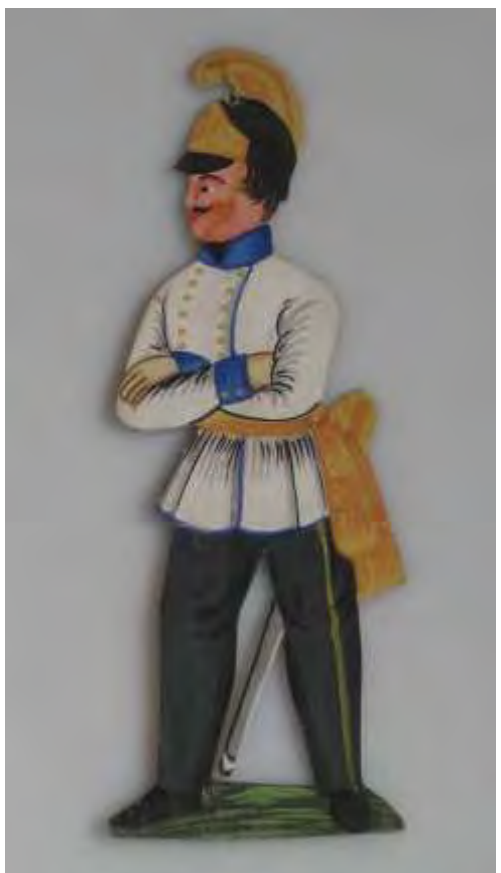
- Inventář turnovského muzea – E 1998.

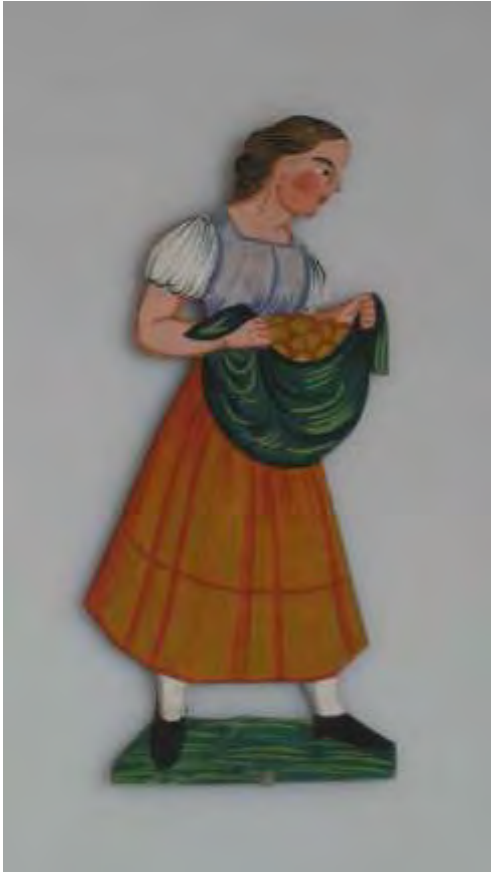

Papírový betlém neznámého autora (5)

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově (Scheybalova sbírka)

Původ: Severní Čechy

Datace: konec 19. století

Autor: neznámý

Materiál: papír

Rozměry: figury velké cca. 20 cm

Popis: Betlém zhotovený z tvrdého kartonu, ručně malovaný temperou. Nachází se v turnovském muzeu ve Scheybalově sbírce, nejspíše tedy pochází někde ze severních Čech.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – SCH E 557.

Papírový betlém na tištěném archu Josefa Scholze

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: Josef Scholz (1890-1910)

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Betlémové papírové figury na tištěném archu od Josefa Scholze, barevně ručně kolorované. Betlém je neúplný.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 2000.

Betlémové archy P. Bohmann a V. Hoffmann

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově (Scheybalova sbírka)

Původ: Praha

Datace: 19. století

Autor: P. Bohmann, V. Hoffmann

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Betlémové archy s kolorovaným tiskem. Na některých archách jsou signatury – P. Bohmann a V. Hoffmann.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – SCH E 576.

Betlémové figury Ignatze Partsche

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Andělská Hora, Bruntálsko

Datace: první polovina 19. století

Autor: Ignatz Partsch (1811–1866)

Materiál: dřevo

Rozměry: –

Popis: Betlémové figury zhotovené ze dřeva s barevnou polychromií. Tato ruční práce řezbáře Ignatze Partsche je pravděpodobně nejstarší součástí sbírky betlémů turnovského muzea. Zdá se býti torzem některého z kostelních betlémů. Betlém nepochází z oblasti Pojizeří, nýbrž z Andělské Hory na Bruntálsku.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 39.
- Inventář turnovského muzea – E 1961.

Betlémové polychromované figury neznámého autora (1)

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: počátek 19. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: –

Popis: Betlémové figury zhotovené ze dřeva, ručně řezané, polychromované. Pravděpodobně se jedná o dílo některého z lidových řezbářů na Turnovsku. Dochovali se daráci a muzikanti. Z celkových 20 kusů se jich 13 ztratilo na pražské výstavě.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 1959.

Betlémové polychromované figury neznámého autora (2)

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: výška figur kolem do 20 cm

Popis: Betlémové figury zhotovené ze dřeva s barevnou polychromií, ruční práce neškoleného řezbáře z horských vesnic z přelomu 19. a 20. století. Celkem 52 kusů postav, pouze daráků, muzikantů a řemeslníků.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 1960.

Betlémové kralické figury

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Králíky

Datace: první třetina 20. století

Autor: neznámý

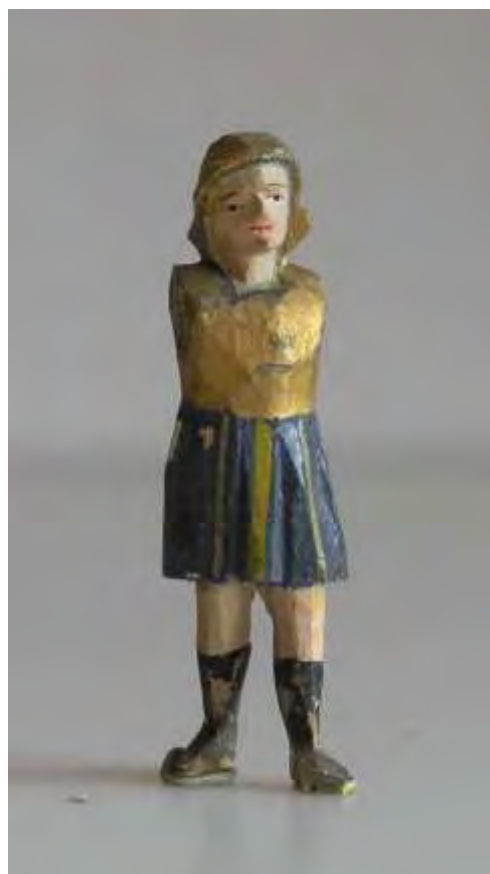
Materiál: dřevo

Rozměry: výška postav kolem 10 cm

Popis: Betlémové figury zhotovené ze dřeva, ze sériové výroby v Králíkách, nejspíše mezi lety 1920 až 1930. Betlémové figury zobrazují vedle scény narození také další scény ze života Krista (římský voják apod.). Betlém byl sekundárně upraven na pohyblivý, figury nemají typické kralické podstavce (pravoúhlé a zkosené), ale oválné s trnožemi ze součástek rádiových antén, kterými byly zapojeny do pohyblivého pásu. Celkem 72 figurek, většině chybí paže i původní papírové krempy klobouků.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 1962.

Betlémové figury Augustina Kafky

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Příkrý

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: Augustin Kafka

Materiál: dřevo

Rozměry: výška postav kolem 10 cm

Popis: Vyřezávané postavy do betléma. Betlém je neúplný, v muzeu se nachází daráci a muzikanti. Postava Panny Marie, Josefa i Ježíška chybí.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 4764.

Betlémové figury Marie Rychvalové

Lokace:	Muzeum Českého ráje v Turnově
Původ:	Turnov
Datace:	20. století
Autor:	Marie Rychvalová
Materiál:	dřevo
Rozměry:	výška postav kolem 15 cm
Popis:	Vyřezávané figury do betléma – Josef, Panna Marie, Tři Králové, volek a oslík.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 4765.

Betlém Antonína Vaníčka

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: poslední třetina 19. století

Autor: neznámý, Antonín Vaníček (?)

Materiál: dřevo, papír, cín

Rozměry: –

Popis: Betlém sestávající se z osmi panelů, původně opatřených mechanikou. Figury jsou jednak dřevěné, polychromované, jednak papírové, malované temperou. K nejvzácnějším patří cínová figura hudebníka. Betlém je částečně mechanický. Architekturu tvoří plastické modely domů, často doplněné figurami, a papírové modely. Součástí jsou i stromy a zvířecí figury. Do současné podoby byl sestaven restaurátorem Třebechovického muzea betlémů Kamilem Andresem z dvou různých betlémů. Prvním byl temperovaný betlém od neznámého autora z Turnova z konce 19. století a druhým řezaný polychromovaný betlém nejspíše od Antonína Vaníčka z poloviny 19. století. Vaníčkův betlém se do muzea dostal ve 30. letech 20. století a byl součástí národopisné expozice.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 36.
- KINSKÝ, Karel. *O turnovských malířích betlémů*. In: KUČERA, Josef Václav. *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Českého ráje a Podkrkonoší*, ročník III., 1945/46. Železný Brod: Musejní spolek, 1945/46, s. 376–377.
- Inventář turnovského muzea – E 2001.

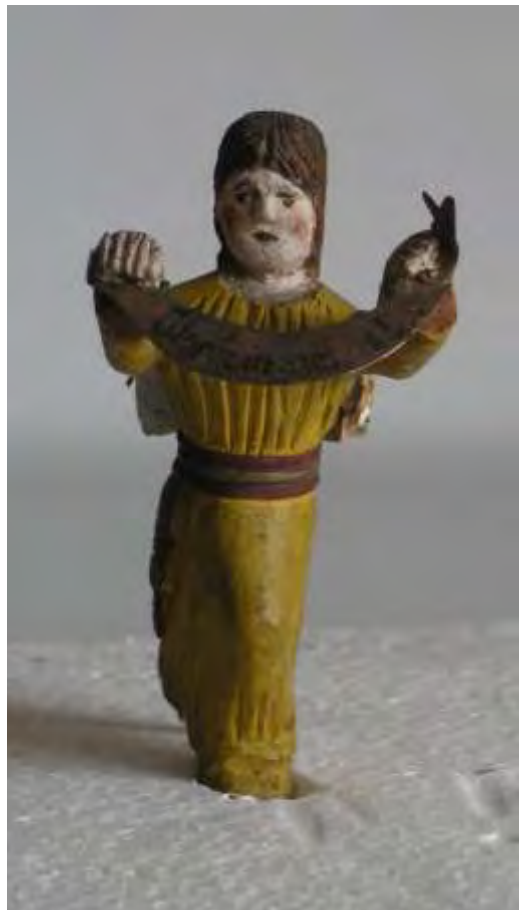
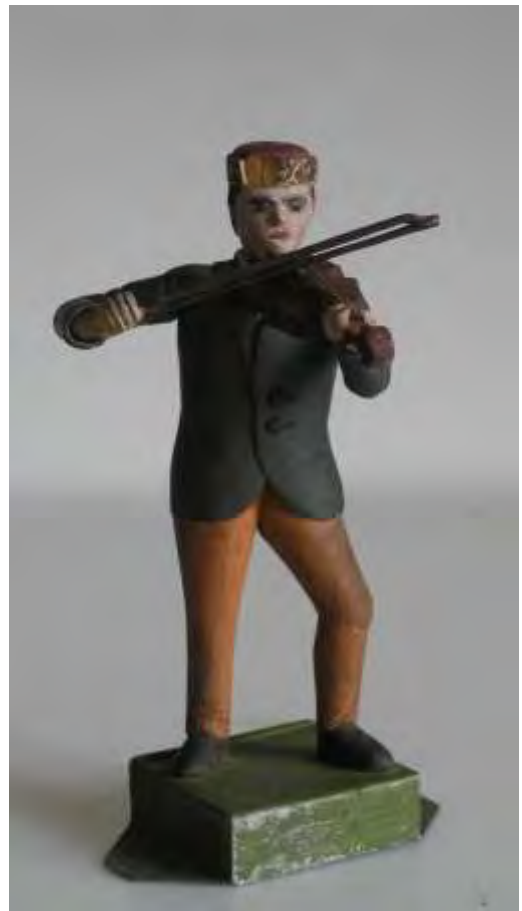
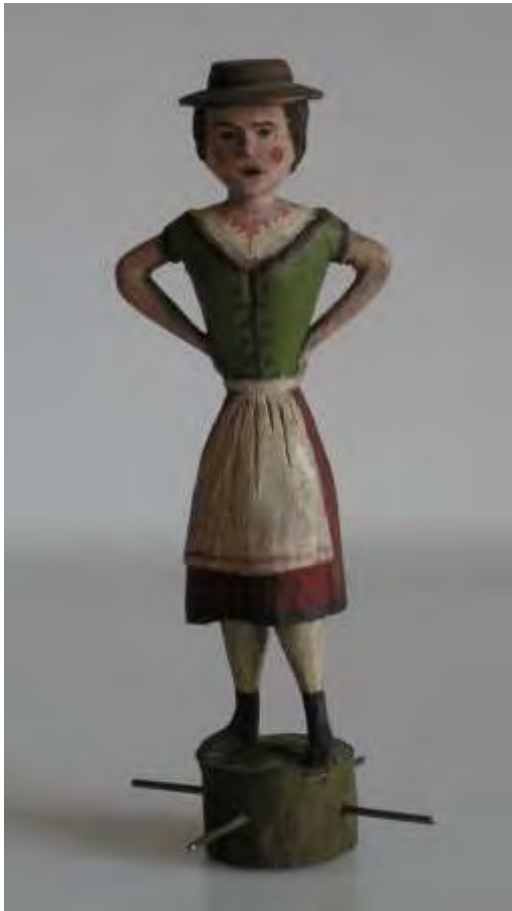

Vaníčkův betlém v turnovském muzeu, 1. polovina 20. století
© Karel Kinský – O turnovských malířích betlémů

Betlém z kašírované sádry od neznámého autora

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov?

Datace: 20. století

Autor: neznámý

Materiál: sádra

Rozměry: –

Popis: Betlém v dřevěné kóji s figurkami zhotovenými z kašírované sádry. Betlém je neúplný, doplňují ho figury zvířat.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 39.
- Inventář turnovského muzea – E 3306.

Betlém se sádrovými figurkami od neznámého autora

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově

Původ: Turnov

Datace: konec 19. století

Autor: neznámý

Materiál: sádra, karton

Rozměry: –

Popis: Skříňkový betlém se sádrovými figurkami s barevnou polychromií. Architektura je zhotovena z kartonu. Pozadí s kamennými budovami a horami. Jesličky jsou umístěny pod jednoduchým dřevěným přístřeškem.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – E 3307.

Předlohy k betlémovým figurám od Jana Dittricha

Lokace: Muzeum Českého ráje v Turnově (Scheybalova sbírka)

Původ: Nová Ves u Lomnice nad Popelkou

Datace: 1875

Autor: Jan Dittrich

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Různé předlohy k betlémovým figurám, kreslil rolník Jan Dittrich v Nové Vsi nedaleko Lomnice nad Popelkou. Většina postav je v tužce, některé jsou kolorované.

Literatura a zdroje:

- Inventář turnovského muzea – SCH E 593.

Betlémářství Vysokého nad Jizerou

Vysoké nad Jizerou a jeho okolí tvořilo jedno z nejvýznamnějších center betlémářství v Pojizeří. Zvláště lidoví řezbáři ze Sklenařic a Staré Vsi dali vzniknout mechanickým pohyblivým betlémům, které jsou obdivovány dodnes. Některé betlémy jsou vystaveny a uloženy ve Vlastivědném muzeu pro Vysoké nad Jizerou a okolí. Přímě v expozicích muzea se nachází dva pohyblivé betlémy z poslední třetiny 20. století, **Kovárenský betlém Jana Metelky** a **betlém Františka Hanuše**. Ostatní dřevěné, stavěcí a papírové betlémy jsou uloženy v muzejním depozitáři, v průběhu dokumentace byly většinou složeny v krabicích, dokumentátor si je tak musel vyndat a k focení letmo sestavit.

Betlémářství na Vysocku je spojeno s rodinou Metelků, hned několik nositelů toho jména se věnovalo jejich výrobě. Jeden takový je i ve sbírkách Severočeského muzea v Liberci – **betlém Jáchima a Václava Metelky**. Dva vysocké mechanické betlémy se nachází v soukromých rukou, a to **betlém Františka Vodsed'álka** a **betlém Petra Slavíka**. Jsou zpřístupňovány veřejnosti většinou v období adventu, po předchozí domluvě s jejich majiteli se však dají vidět i mimo Vánoce. Vysoké nad Jizerou se však nepyšní pouze mechanickými betlémy, nýbrž i těmi malovanými, za všechny lze uvést např. tzv. **Krupkův či Nyčův betlém**.

Při fotodokumentaci v červnu 2019 byl dokumentátorovi při ruce kurátor vysockého muzea Roman Kaš'ák, kterému patří vřelé díky. Dle kurátorů čekají betlémy v muzeu na lepší zpracování a popsání, které se snad chystá v příštích letech.

Betlém Jana Metelky, tzv. betlém Kovárenský

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Sklenařice, Vysoké nad Jizerou

Datace: 1878–1914

Autor: Jan Metelka Kovárnický (1855–1924)

Materiál: dřevo, kov, papír

Rozměry: šířka 4 m (současný stav)

Popis: Mechanický betlém. Janu Metelkovi posloužil jako základ malý chodící betlém, který našel v roce 1878 poškozený po povodni u starého mlýna na Novém Světě v Harrachově. Betlém v krabicích odkoupil od jeho majitele Hrušky a znovu zprovoznil. Stavění se mu zalíbilo a v práci na něm pokračoval ve svém domku ve Sklenařicích, doplňoval ho o další figury, které si nechával vyrábět u okolních řezbářů či je kupoval v obchodech. Betlém má dřevěnou konstrukci, pohyblivé části jsou dřevěné a kovové, okolí a pozadí je vyrobeno z korkové kúry a papíru. Po prodeji svého sklenařického domu v roce 1914 rozdělil Metelka betlém mezi své děti. V té době dosahoval délky zhruba sedm a půl metru.

Vysoké muzeum získalo části betlému odkupem či darem, dostával se sem postupně od roku 1954, kdy se muzeum přemístilo do prostor bývalého okresního soudu. Sestaven byl opětovně Milošem Štěpánkem a Vladimírem Hladíkem, všechny jeho části se však nedohledaly. Původní hodinové stroje, které betlém rozpohybovaly, byly nahrazeny elektrickými. Betlém nebyl sestaven jako rohový, nýbrž v jedné linii. Jelikož komunistický režim nepřál vystavování náboženských motivů, z ideologických důvodů tak byl betlém při sestavování v 50. letech opatřen nově nápisem „Lidová tvořivost“ a k figurám přibyla jména řemeslníků z Vysokého, betlém byl představován jako ukázka zručnosti lidu. A tak například na středu betléma je k vidění truhlář Václav Janda, pekař Vojtěch Josífek, pekař František Makovec či kovář Jáchym Petříček. Betlém dnes tvoří jednu z dominant expozice vysockého muzea.

V levé části betléma se nachází hornická štola s deseti horníky a městečko tvořící několik menších i větších domů. Zástup vojáků je protažen do středu betléma, kde jsou postaveny lidové dílny, dům s věžičkou, zámek a v neposlední řadě jesličky ve spodní části. V pravé části betléma je v krajině dominantní pastva s ovečkami, zvonice, dvůr s figurkou staršího pána a spodní pás daráků.

Literatura a zdroje:

- VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 40–41.
- *Metelkův mechanický betlém* [online]. Dostupné z: <https://www.vysokenadjizerou.cz/metelkuv-mechanicky-betlem-muzeum/d-1334> [náhled 17.6.2019]
- *Pohyblivý betlém Jana Metelky "Kovárenského"* [online]. Dostupné z: <https://info.vysokenadjizerou.cz/vlastivedne-muzeum/> [náhled 17.6.2019]

Betlém Františka Hanuše a Jana Metelky

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Vysoké nad Jizerou

Datace: konec 19. století

Autor: František Hanuš (1857–1932), Jan Metelka Kovárnický (1855–1924)

Materiál: lipové dřevo, papír, textil

Rozměry: 120 x 80 x 80 cm

Popis: Částečně pohyblivý betlém. Základ hlavní kamenné budovy betléma a polychromované figury vytvořil kolem roku 1890 vysocký řezbář, ochotnický herec a fotograf František Hanuš. František Hanuš je mimo jiné autorem figur v kostele Nejsvětější trojice v Roprahčicích či Božího hrobu v kostele sv. Václava v Pasekách nad Jizerou. Nejpozději do roku 1898 byl betlém vybaven mechanikou k pohybu, nejspíše od zkušeného Jana Metelky Kovárnického či jeho stejnojmenného syna.

Betlém byl do vysockého muzea získán z Jablonce nad Jizerou kolem roku 1958, zde byl opraven Vladimírem Hladíkem. Betlém bohužel v původním schématu nepřežil druhou polovinu 20. století, postavy z něho byly ztraceny či zcizeny. V roce 2007 prošel betlém rekonstrukcí u Kamila Andrese v Třeběchovicích pod Orebem. Andres nejen že dal betlému elektrický pohon, ale také vyřezal figury dvou vojáků a dvou andělů podle dobových fotografií. V expozici vysockého muzea ho tak může člověk vidět se se čtrnácti figurami – Ježíškem, Marií, Josefem, dvěma ženami houpajícími jesličky, dvěma vojáky a sedmi anděly. Anděl nad jesličkami drží nápis „*Sláva na výsosti Bohu*“. V muzeu se dochovala fotodokumentace z 60. let 20. století, kde jsou vidět ještě postavy Tří králů, daráků a velbloudů.

Literatura a zdroje:

- ZÁBRANSKÝ, Milan a kol. *Putování za betlémy*, 2014, s. 150
- Inventář vysockého muzea – inv. č. 26063.

Hanušův – Metelkuv betlém, 60. léta 20. století
© Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Hanušův – Metelkuv betlém, 60. léta 20. století
© Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Hanušův – Metelkuv betlém, 60. léta 20. století
© Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Hamušův – Metelktiv betlém, 60. léta 20. století
 © Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Hamušův – Metelktiv betlém, 60. léta 20. století
 © Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Betlém Jáchima a Václava Metelky ze Sklenařic

Lokace:	Severočeské muzeum v Liberci
Původ:	Sklenařice, Vysoké nad Jizerou
Datace:	2. polovina 19. století
Autor:	Jáchim Metelka, Václav Metelka (1886–1954)
Materiál:	dřevo
Rozměry:	šířka 3,5 m (současný stav)

Popis: Betlém byl stavěn v chalupě čp. 4 ve Sklenařicích u Vysokého nad Jizerou. Stavbu betléma započal Jáchim Metelka po roce 1850, umístil ho do rohu své světnice a k přilehlým stěnám. Zprvu figury vyřezával z tvrdšího papíru a pohyboval s nimi pomocí závěsných závaží. Papírové figury byly však časem kvůli nízké životnosti nahrazovány dřevěnými, tyto předělávky si vzal na starosti již Metelkův syn Václav. Ten též dodal sklenařickému betlému elektrický pohon. Jáchim Metelka byl mimo jiné otec Jáchyma Metelky (1853–1940), jilemnického učitele, jehož mechanický betlém je jednou z dominant tamního muzea.

Betlém měl v konečné podobě 320 dřevěných postav, z nichž se 85 figur mělo dát rozpohybovat. Ve světnici měl zabírat šest metrů z jedné strany a tři metry z druhé. Václav Metelka ho po smrti otce zmenšil, dnes má 260 figur, třetina z nich se dát rozpohybovat. Figury jsou vysoké pět až dvacet centimetrů. V libereckém muzeu je vystavován od Vánoc 1994, do muzea se dostal díky vnukovi Václava Metelky roku 1967. V muzeu prošel důkladnou restaurací.

Literatura a zdroje:

- VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 40.
- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Pohyblivý betlém Václava Metelky ze Sklenařic u Vysokého nad Jizerou* [online]. Dostupné z: <http://www.muzeumlb.cz/?page=archiv/betlem> [náhled 17.6.2019]

Betlém Jáchima a Václava Metelky
© Severočeské muzeum v Liberci

Betlém Jáchima a Václava Metelky
 © Severočeské muzeum v Liberci

Betlém Jáchima a Václava Metelky
 © Severočeské muzeum v Liberci

Betlém Jáchima a Václava Metelky
 © Severočeské muzeum v Liberci

Betlém Jáchima a Václava Metelky
 © Severočeské muzeum v Liberci

Krupkův kostelní betlém

- Lokace:** Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí
- Původ:** Kostel sv. Kateřiny, Vysoké nad Jizerou
- Datace:** dle inventáře přelom 19. a 20. století, dle Lenderové polovina 19. století
- Autor:** Vilém Krupka (1892–1910/11)?
- Materiál:** karton
- Rozměry:** výška postav kolem 80 až 100 cm
- Popis:** Stavěcí malovaný betlém. Betlém se do muzea ve Vysokém nad Jizerou dostal z místního kostela svaté Kateřiny v roce 1965. Zhotovit ho dle muzejního inventáře měl malíř pokojů Vilém Krupka (1892–1910/11). To zpochybňuje Zdena Lenderová, jako důvody udává, že betlém vykazuje autorství vyzrálého malíře, nikoliv osmnáctiletého malíře pokojů, a že forma jeho zpracování odpovídá spíše nějakému staršímu datu. Betlém se skládá z 25 kusů ručně malovaných postav a stromů. Při fotodokumentaci v červnu 2019 byl uložen ve skříni v expozici vysockého muzea.

Literatura a zdroje:

- LENDEROVÁ, Zdena. *Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska*, 2004, s. 24–25.
- Inventář vysockého muzea – inv. č. 19218.

Betlém ve vysockém kostele sv. Kateřiny, konec 19. století
© Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Betlém sestavený na výstavě v Hradci Králové v roce 2004
Lenderová Zdena – Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska

Betlém sestavený na blíž nespecifikované výstavě
© Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Nyčův betlém

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Vysoké nad Jizerou

Datace: 60. léta 19. století

Autor: Josef Nyč?

Materiál: karton

Rozměry: výška postav kolem 50 až 70 cm

Popis: Stavěcí malovaný betlém. Betlém byl nalezen v přístřešku Nigrinova domu na vysokém náměstí, do muzea byl dán roku 1956. V muzejním inventáři je datován rokem 1870 a jako jeho autor je označen obuvník Josef Nyč. Na betlému je vidět, že byl zhotoven samoukem. Lenderová však upozorňuje, že v jilemnickém muzeu se nachází podobný betlém nejspíše od stejného autora, na jedné z jeho postav je nápis „Vodseďálek 20.1.1861“, i proto zpochybňuje autorství Nyče. Každopádně je tvořen 38 kusy malovaných postav, zvířat a rostlinstva, ty jsou opatřeny dřevěnými konstrukcemi, tak aby se daly postavit. Při dokumentaci v červnu 2019 byl uložen v depozitáři vysokého muzea.

Literatura a zdroje:

- LENDEROVÁ, Zdena. *Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska*, 2004, s. 24–25.
- Inventář vysokého muzea – inv. č. 4439–4475.

Betlém sestavený na výstavě v Hradci Králové v roce 2004
Lenderová Zdena – Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska

Betlém Josefa Petrušky

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Vysoké nad Jizerou

Datace: 30. léta 20. století (datován rokem 1935)

Autor: Josef Petruška

Materiál: karton

Rozměry: výška postav 10 až 20 cm

Popis: Ručně malovaný betlém, je tvořen zhruba 60 figurami s lidskými postavami a rostlinami. Výjevy jsou malované temperou na karton, který je zezadu opatřen dřívky, tak aby se figury daly případně zapichovat do krajiny. Josef Petruška byl vysocký krejčí. Při dokumentaci v červnu 2019 byl uložen v krabici ve skříni v expozici vysockého muzea, jesličky betléma nedohledány.

Literatura a zdroje:

- Inventář vysockého muzea – inv. č. 15430.

Betlém Josefa Hrcuby

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Sklenařice, Vysoké nad Jizerou

Datace: 2. polovina 20. století

Autor: Josef Hrcuba

Materiál: dřevo

Rozměry: výška postav a budov kolem 10 až 30 cm

Popis: Stavěcí dřevěný betlém. Josef Hrcuba byl zdatný sklenařický řezbář, vysocké muzeum disponuje mimo jiné některými jeho vyřezávanými Krakonoši. Betlém obsahuje jesličky v podobě jakési hradní pevnosti, velké množství roubených domů či modely větrných mlýnů. Postavy a zvířata betlému jsou menší, některé vlastnoručně vyřezané, některé kralického typu koupené. Při dokumentaci v červnu 2019 byl uložen v krabicích v depozitáři vysockého muzea a ještě nebyl zařazen do inventáře.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém Josefa Farského a Hotovičky

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Vysoké nad Jizerou

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: Josef Farský, Hotovička

Materiál: dřevo

Rozměry: stavby vysoké kolem 30 cm, postavy mezi 5 až 15 cm

Popis: Částečně pohyblivý dřevěný betlém. Betlém z části sestavoval Josef Farský (pravděpodobně dělal domy a krajinu), z části pak švec Hotovička (nejspíše tvořil postavy a pozadí). Vetší figury betléma jsou kupované, menší pak vlastnoručně vyřezávané. Muzeu ho darovala v roce 1997 Anna Judová ze Tříčce, dcera Josefa Farského. Po převzetí byl ošetřen proti plísni a červům podle pokynů betlémáře Vladimíra VACLÍKA, částečně byl restaurován Vladimírem Hladíkem. Při dokumentaci v červnu 2019 byl uložen v krabicích v depozitáři vysockého muzea, některé jeho části jsou velmi poničené. Betlém čeká v budoucnu na restauraci a znovu uvedení do pohybu.

Literatura a zdroje:

- Inventář vysockého muzea – inv. č. 21527

Betlém Edvarda Hladíka

Lokace: Národopisné muzeum Národního muzea Praha

Původ: Tříč, Vysoké nad Jizerou

Datace: 1895

Autor: Edvard Hladík (1872–1916)

Materiál: dřevo

Rozměry: výška figur cca 20 cm

Popis: Polychromované figury z betléma Edvarda Hladíka z Tříče. Na výstavu *Pospěšte pastýři k betlému* byl zapůjčen z Národopisného muzea v Praze.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém Františka Jandy

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Vysoké nad Jizerou

Datace: polovina 19. století

Autor: František Janda

Materiál: karton

Rozměry: výška figur 15 až 30 cm

Popis: Ručně malovaný betlém. Výjevy jsou malované na karton, který je zezadu opatřen dřívky, tak aby se figury daly případně zapichovat do krajiny. Autorem betléma byl František Janda, vysocký truhlář v domě čp. 251. Při dokumentaci v červnu 2019 byl uložen v krabici ve skříni v expozici vysockého muzea.

Literatura a zdroje:

- Inventář vysockého muzea – inv. č. 5341–5363.

Betlém Jaroslava Jandy

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Vysoké nad Jizerou

Datace: 2. polovina 19. století

Autor: Jaroslav Janda

Materiál: karton

Rozměry: výška figur 15 až 20 cm

Popis: Ručně malovaný betlém. Výjevy jsou malované na karton, který je zezadu opatřen dřívky, tak aby se figury daly případně zapichovat do krajiny. Při dokumentaci v červnu 2019 byl uložen v krabici ve skříni v expozici vysockého muzea. Dochovalo se pouze pět kusů betléma – Marie s Ježíškem, Josef, darovnice nesoucí ovoce, klečící pastýř a Baltazar.

Literatura a zdroje:

- Inventář vysockého muzea – inv. č. 22018/1-5.

Betlém Bartoníčků

Lokace: Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí

Původ: Vysoké nad Jizerou

Datace: 2. polovina 19. století

Autor: neznámý, někdo z rodiny Bartoníčků?

Materiál: karton

Rozměry: výška figur 20 až 40 cm

Popis: Ručně malovaný betlém. Výjevy jsou malované na karton, který je zezadu opatřen dřevy, tak aby se figury daly případně zapichovat či stavět do krajiny. Při dokumentaci v září 2019 byl uložen v krabici ve skříni v expozici vysockého muzea. Některé jeho figury jsou poničené, je tomu tak bohužel i u Panny Marie a Josefa. Betlém daroval muzeu Jaroslav Bartoníček v roce 1966.

Literatura a zdroje:

- Inventář vysockého muzea – inv. č. 19337–19372.

Betlém Petra Slavíka

Lokace: Stará Ves, Vysoké nad Jizerou, dům čp. 19

Původ: Stará Ves, Vysoké nad Jizerou, dům čp. 49

Datace: polovina 20. století

Autor: Petr Slavík (1898–1983)

Materiál: dřevo

Rozměry: šířka cca. 4 m (současný stav)

Popis: Rohový mechanický betlém. Slavík na betlému pracoval přes čtyřicet let ve své chalupě čp. 49 ve Staré Vsi u Vysokého nad Jizerou, tvořil hlavně v zimních měsících, v létě ho plně zaměstnávala zemědělská činnost. Betlém má zhruba sto postav daráků, 21 figur je pohyblivých. Autor do betléma zapracoval výjevy z každodennosti Podkrkonoší – muži řezou dříví, kovář bouchá do kovadliny, hospodář pumpuje vodu ze studny, hospodyně myje prádlo, mlynář vynáší mouku z mlýna. Část figur uvádí do pohybu mechanismus na elektrický pohon, část pak hodinový stroj s těžkým závažím. Krajinu levé části betléma tvoří dvě roubené chalupy a kovárenská dílna. Navrchu dřevěného pozadí je vymalován hrad Kokořín. O důvtipu autora svědčí pohyblivý panáček, který troubením vzbudí druhého panáčka, který spokojeně spal pod palmou. V centrální části betléma se tyčí město s jesličkami, nad nimi se vznáší tři andělé. Pravou část betléma tvoří skalní masiv, na kterém se nachází větrný mlýn, hrad a roubený dům. Pod masivem je ještě jeden dům natřený na bílo. Úplně napravo stojí exotická zvířata, slon a velbloudi, kteří jsou obklopeni zvěří typickou pro české země. V současnosti je možné si betlém prohlédnout v chalupě čp. 19, po předchozí domluvě s paní Poloprutskou (tel. 481 593 609). Sem byl přestěhován z původního místa během 90. let. V chalupě je zavěšen asi metr a půl nad zemí a je osvětlen i pro noční prohlídky.

Literatura a zdroje:

- VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 42.
- *Pohyblivý betlém u Poloprutských* [online] Dostupné z: <https://www.vysokenadjizerou.cz/pohyblivy-betlem-u-poloprutskych/d-1333> [náhled 17.6.2019]
- Video o betlému: <https://www.youtube.com/watch?v=DDcwrSUcg2g&feature=youtu.be>

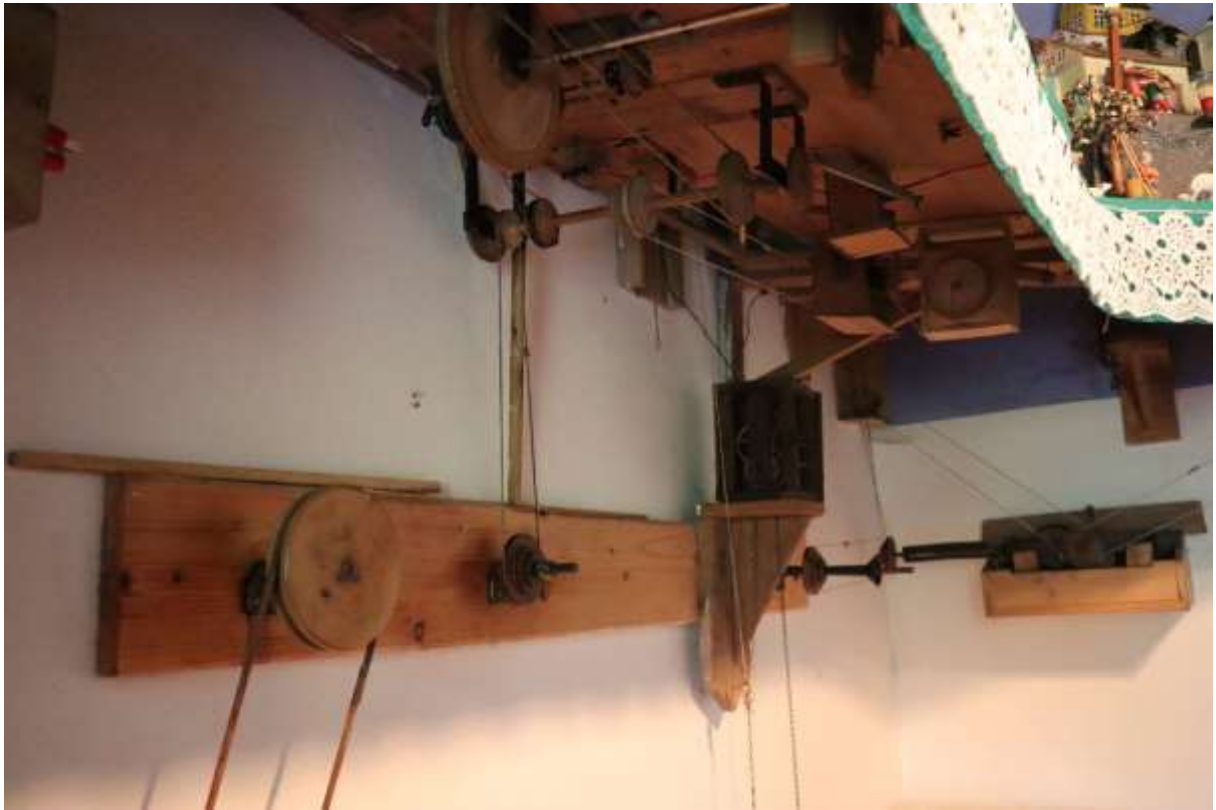

Betlém Františka Vodsed'álka

Lokace: Vysoké nad Jizerou, ulice Staroveská, dům čp. 199

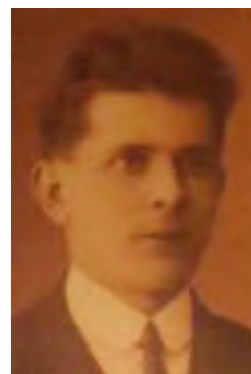
Původ: Vysoké nad Jizerou, ulice Staroveská, dům čp. 199

Datace: 1914–1934

Autor: František Vodsed'álek (1899–1933)

Materiál: dřevo

Rozměry: délka kolem 4 m, výška 2 až 3 m

František Vodsed'álek, autor betléma
Rodinné album Vodsed'álků

Popis: Pohyblivý rohový betlém. František Vodsed'álek měl inspiraci pro stavbu betlému najít již jako dospívající kluk při návštěvě pohyblivého betlému Jana Metelky ve Sklenařicích. S tvorbou toho vlastního začal jako patnáctiletý v roce 1914, s jeho výrobou mu pomáhala i jeho matka, která ušila šaty andělům či zhotovila stromky. Betlém opatřil Vodsed'álek pohonem ve formě hodinového stroje, později se točilo s klikou. Měl více jak 100 figur, z toho 33 pohyblivých skupin. Figury kupovali členové rodiny v místních obchodech a na jarmarcích. První verzi pohyblivého betléma, který byl následně dále doplňován o nové prvky, vystavil ve svém domě již na Vánoce roku 1916. Po Františkově tragické nehodě na motorce v roce 1934 byl betlém uložen na půdu, kde zůstal dlouhých 23 let. Až v roce 1956 se ho znovu pokusil sestavit Miloslav Vodsed'álek starší, bratr Františka. Betlém měl být vystaven k obohacení Vánoc v hotelu Cristal v Železném Brodě, z akce nakonec sešlo. Miloslav však znovu sestavený betlém vystavoval o některých Vánocích do poloviny 70. let, a to ve světnici v kuchyni. Konečně postavil betlém svého prastrýce František Vodsed'álek mladší v roce 2001, vybudován je na stálo v bývalé místnosti chléva v domě čp. 199 ve Vysokém nad Jizerou, ve stejném domě, ve kterém ho začal vyrábět jeho původní zhotovitel. Pan Vodsed'álek zpřístupňuje betlém zájemců celoročně po předchozí domluvě (mob. 721 640 360). Na Vánoce je pak většinou betlém zpřístupněn veřejnosti v otevřacích hodinách. Betlém je zasazen do horské krajiny, v levé části nahoře se nachází roubený dům a mlýn, pod nimi se například pasou ovečky a jezdí kočár, dole pak horníci kutají uhlí a kováři kovou ve své dílně. Uprostřed nahoře stojí větrný mlýn, ve středu v žlutém stavení chodí ovečky, pod nimi je řeznictví a pekařství. V pravé části betléma jsou dominantní dvě stavby – samotné jesličky a na oranžovo nabarvený dům s hodinami, velmi připomínající jilemnickou radnici.

Literatura a zdroje:

- VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 41.
- *Pohyblivý betlém Františka Vodsed'álka* [online]. Dostupné z: <https://www.vysokenadjizerou.cz/pohyblivy-betlem-frantiska-vodsedalka/d-1265> [náhled 17.6.2019]
- VODSEĎÁLEK st., Miloslav. *O Vánocích a chodícím betlému*, text sepsal pro besedu ve vysokém muzeu v prosinci roku 1959.
- Video o betlému, Toulavá kamera ČT (čas 20:50): <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126666764-toulava-kamera/209411000321206/titulky>

Betlémářství v Lomnici nad Popelkou

Lomnicko se po právu řadí mezi významné betlémářské oblasti Pojizeří. Lidová tradice stavění betlémů zde navazovala na tvorbu z blízkého Jilemnicka, Novopacka a Vysocka. Výroba betlémů se zde těšila velkému zájmu, lidé si vytvářeli své vlastní krajiny, do kterých si následně zakupovaly (většinou kralické) figury v místních obchodech. O zručnosti obyvatel Lomnicka svědčí též zhotovené mechanické betlémy. Z okolí města je potřeba vypíchnout vesničky Košov, Stružinec a Tuhaň, odkud se dochovalo hned několik betlémů.

Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou disponuje skvělou sbírkou betlémů nejrůznějších druhů. Pyšní se zvláště skříňkovými betlémy s dřevěnými a polychromovanými postavami, jak napovídá jejich název, betlémy tohoto typu byly umísťovány do menších skříněk, byly uzavřeny ze stran a otevřeny vepředu. Do betléma se nahlíželo přední stěnou, která byla často ještě zasklena. Postavy ve skříňkových betlémech byly ke krajině většinou přidělány na pevno. Dalo se s nimi lépe manipulovat z místa na místo, což bylo jejich nespornou výhodou. U většiny betlémů v Lomnici se dochovalo jméno zhotovitele, nejsou anonymní. Na betlémech v místním muzeu se též potvrzuje skutečnost, že jejich výrobci se inspirovali místní krajinou, stavbami a památkami.

V lomnickém muzeu je většina historických betlémů vystavena celoročně ve stálé expozici, novější se pak nacházejí v depozitáři, většinou složeny čekající na advent. Každoročně se v muzeu pořádají na Vánoce výstavy betlémů, jak těch z Pojizeří a Podkrkonoší, tak těch ze vzdálenějších koutů republiky.

Informace o betlémech poskytli ředitel muzea Jan Drahoňovský a kurátorka Andrea Zikmundová, k soupisu dali nahlédnout dokumentátorovi do muzejního inventáře a zprostředkovali mu článek, který o betlémech byl zpracován v nedávné době. Fotodokumentace tamních betlémů byla provedena v červnu 2019. Situace pro focení byla ztížena tím, že stále postavené a vystavené jsou z většiny pouze betlémy historické, ty novějšího se nachází složené v depozitáři. Historické betlémy jsou vystaveny ve stálých expozicích, bohužel některé nejsou ideálně osvětlené. Zvláště pak skříňkové betlémy se dokumentovaly přes skleněnou přední část hůře.

Betlém Josefa Dlouhého ze Stružince

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Stružinec, čp. 64

Datace: 1907–1918

Autor: Josef Dlouhý

Materiál: dřevo

Rozměry: 2,5 x 1,5 m

Popis: Mechanický rohový betlém. Jeho krajinu tvoří například šikmá věž v Pise, Národní muzeum, Trosky, Palác dámského oboru v americkém Chicagu, Palác lodního umění v Chicagu, vojenská střelnice v Bradlecké Lhotě, Mírový palác v holandském Haagu, Rychtrův Kotva pavilon, kostel Bratří nejsvětější svátosti v Českých Budějovicích, hlavní brána ve Vysokém Mýtě, radnice v Lomnici, rezidence Řeckoorientálského arcibiskupství v Černovicích v Bukovině či Řezníčkova vila pod Hrubou Skálou. Betlém má i několik pojizerský roubených domů a další stavby kostelů, mlýnů či paláců, které jsou těžko identifikovatelné. Stavby ze vzdálenějších koutů světa tvořil Dlouhý podle dostupných fotografií a pohlednic. Modely jsou umístěny na sedmi různě odstupňovaných patrech. Krajina je tvořena z kůry, mechu, šišek, dřev a kamenů z různých památných lokalit, ať už u nás nebo i z ciziny, např. z řady poutních míst jako je lomnická hora Tábor, podkrkonošský Bozkov, chodský Svätý Vavrineček, španělský Monsserat, polský Krzesów, dále z Velhartic, hor Říp a Čerchov, Domažlic, Rýchor, Stachelbergu, Dračího jezera v Bavorsku, Sadové u Hradce Králové atd.

Betlém je doplněn zvonkohrou s deseti vánočními koledami. Jeho figury jsou kralického typu, polychromované. Betlém má tři pohyblivé pásy, na spodním jsou postaveni daráci, na středním ovečky a na horním horníci. Pohyblivý je dále například větrný mlýn a berani. Do betléma byly dány též modely zámku v Hluboké a anglického Windsoru, ty ovšem nejspíše nebyly v původním betlému.

Původní betlém patřil s největší pravděpodobností rodině Šlechtů Všehrdských ze Všehrd a z Hrochova, vystavován byl v 50. letech, posléze se dostal do rukou lomnického kostelníka Jáchyma Bláhy, který ho prodal začátkem 90. let současnému majiteli. Restaurován byl v roce 2005 Františkem Mühlem z Heřmanic a jeho bratrem Jiřím z Brda. Z podlouhlého betléma byl udělán betlém rohový. V současnosti je muzeu dlouhodobě zapůjčen.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 92.
- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]

Betlém Antonína Maška ze Stružince

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Stružinec

Datace: kolem r. 1859

Autor: Antonín Mašek

Materiál: lipové dřevo, kůra, lepenka

Rozměry: 68 x 36 x 59 cm

Popis: Jedná se o jeden z nejstarších skříňkových betlémů v expozici. Vyniká především krásnými prvky na motivy hradů a zámků. Má jesličky s klečící Marií a Josefem, v betlému nejsou vyobrazeni Tři králové. Nad betlémem se vznáší anděl. Skříňka s betlémem je opatřena krásným řezaným rámem.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 92.
- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE7.

Betlém Josefa Hlaváče z Košova

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Košov u Lomnice nad Popelkou

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: Josef Hlaváč

Materiál: drahé kameny, papír

Rozměry: 56 x 40 x 40 cm

Popis: Ojedinělý skříňkový betlém, jehož krajina je vytvořena z lokálních drahých kamenů a minerálů. Uvádí se, že se jedná o vůbec první betlém zhotovený z těchto materiálů na území českých zemí. Postav v betlému je málo, vesměs jsou papírové. Krajinu tvoří vedle kamenů znázorňující skály též obyčejné domy a cesty. V pozadí jsou vyobrazeny domnělé chrámy a hrady Blízkého východu. Rám skříňky je pozlacený. Muzeu byl darován v roce 1984 Janem Hlaváčem.

Literatura a zdroje:

- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 1.

Betlém neznámého autora s motivy Jičínska

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnicko, Jičínsko

Datace: 2. polovina 19. století

Autor: neznámý

Materiál: lipové dřevo, kůra, karton

Rozměry: 100 x 38 x 58 cm

Popis: Skříňkový betlém. Neznámý betlémář se při tvorbě krajiny a pozadí inspiroval místními pamětihodnostmi. Je zde vyobrazen hrad Kumburk a Bradlec, kopec Zebín či hora Tábor. Pohledově levou část tvoří město, nad kterým se v pozadí vypíná Zebín s kapličkou Máří Magdaleny. Pravou pak příroda s menšími domy, pastevci a zvěří. Jesličky hlídá netradičně pes.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 10.

Betlém Františka Mikule z Hoření Lomnice

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Hoření Lomnice/Košov

Datace: 20. léta 20. století

Autor: František Mikule

Materiál: lipové dřevo, tvrzený papír, lepenka, kůra

Rozměry: 103 x 53 x 52 cm

Popis: Skříňkový betlém. Muzeum ho dostalo v roce 2003 darem od rodiny Lacinů z Letné v Lomnici nad Popelkou, v roce 2004 byl restaurován Františkem Mühlem, který ho doplnil o svou krajinu s kůrou, dřevem či korkem. Betlém je ze tří stran zasklený. Betlém zasazen do městského prostředí, pohledově vpravo je možné spatřit hrad, zvonici, větrný mlýn či roubené domy. Marie a Josef stojí nad Ježíškem, Tři králové přichází v řadě s dary.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 8.

Betlém Františka Mikule z Hrádek u Lomnice nad Popelkou

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: 20. a 30. léta 20. století

Autor: František Mikule

Materiál: překližka, papirmasche, lipové dřevo, kůra

Rozměry: šířka cca. 70 cm

Popis: Statický betlém. Vyniká svou strohostí, krajinu tvoří jednoduché hradby a domy. Z postav má pouze Ježíška a okolo něho klečící Marii a Josefa.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém Jaroslava Buchara

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: Jaroslav Buchar

Materiál: lipové dřevo, kůra

Rozměry: 109 x 48 x 62 cm

Popis: Skříňkový betlém. Bucharovy betlémy jsou typické umístěním jesliček v hradních zříceninách. Betlém má pozadí s orientálním motivem. Restaurován Františkem Mühlem v roce 2004.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE9.

Betlém Josefa Hraby

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: konec 19. století (nejstarší datum výroby je uvedeno na jednom modelu domu – 1898)

Autor: Josef Hraba

Materiál: lipové dřevo, kůra, přírodniny (mech)

Rozměry: cca. 300 cm šířka, 70 cm hloubka

Popis: Statický betlém typický pro oblast Podkrkonoší. Nalevo je zobrazeno stylizované město Jeruzalém, napravo venkovská horská krajina s dřevěnými stavbami. Figury vysoké sedm až deset centimetrů jsou většinou kralického typu. Josef Hraba byl místní kostelník a hrobník, dá se řadit k betlémářským samoukům. Muzeum získalo betlém darem od paní Heleny Sýkorové v roce 2011 (měla ho po svém dědovi Josefu Kozákovi).

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 13.

Betlém rodiny Motejlů

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: 2. polovina 19. století

Autor: pan Motejl

Materiál: lepenka, dřevo, kůra

Rozměry: 120 x 54 x 39 cm

Popis: Statický betlém s kralickými figurkami. Krajinu tvoří domnělá podoba Jeruzaléma s paláci, kostely, městskými domy, palmami či větrnými mlýny. Nad jesličkami s Ježíškem, Marií, Josefem, oslem a volkem se vznáší anděl s nápisem „*Gloria in excelsis deo*“ (Sláva na výsostech Bohu) a betlémská hvězda. Autorem betléma byla dědeček Josefa Motejla, rodáka z Lomnice, který dlouho působil jako kameraman České televize. Betlém byl darován muzeu v roce 1997 po smrti Josefa Motejla. Hned v roce 1998 ho restauroval František Mühl do dnešní podoby.

Literatura a zdroje:

- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 3.

Betlém podkrkonošský závěsný

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, lepenka

Rozměry: šířka cca. 230 cm, hloubka cca. 100 cm, výška cca. 110 cm

Popis: Závěsný betlém podkrkonošského typu. V betlému se mísí městské budovy s roubenými domky, kostely či školou. Betlém má kolem 40 figur. Muzeu byl darován Fingrovými z Lomnice nad Popelkou v roce 2003. V roce 2004 ho restauroval František Mühl.

Literatura a zdroje:

- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 11.

Betlém podkrkonošský ze Stružince

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Stružinec u Lomnice nad Popelkou

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, lepenka, šišky

Rozměry: 103 x 47 x 45 cm

Popis: Statický betlém s podkrkonošskými motivy. V betlému se mísí městské budovy s roubenými domky, kostely či mlýny. Do krajiny zabudoval neznámý autor šišky jakožto pomyslné stromy. V roce 1998 ho restauroval František Mühl z Heřmanic.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém Františka Junka

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Stružinec

Datace: 70. léta 20. století

Autor: František Junek (1902–1988)

Materiál: dřevo

Rozměry: 86 x 55 x 43 cm

Popis: Skříňkový betlém. Jesličky jsou zabudovány do městských hradeb, daráci k nim stojí jakoby ve frontě. Nad jesličkami se vznáší anděl s nápisem „*Sláva na výsostech Bohu*“. František Junek vyráběl betlémy pro své potomky, za život vytvořil asi dvanáct kusů, tento zhotovil v 71 letech. Lomnické muzeum ho v roce 2016 koupilo od Karla Kunta, vnuka Františka Junka z Lomnice.

Literatura a zdroje:

- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 20.

Betlém neznámého autora z Rovenska pod Troskami

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Rovensko pod Troskami

Datace: 1. polovina 20. století

Autor: neznámý

Materiál: –

Rozměry: šířka cca. 40 cm, výška cca. 60 cm

Popis: Betlém se skleněným poklopem. Byl muzeem zakoupen v roce 2016 od Vladimíra Hochmana z Jičína, a to díky veřejné sbírce návštěvníků betlémářské výstavy.

Literatura a zdroje:

- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 22.

Betlém neznámého autora (Františka Mikuleho?)

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou, Stružinec

Datace: 20. a 30. léta 20. století

Autor: František Mikule z Hoření Lomnice?

Materiál: dřevo

Rozměry: délka cca. 100 cm

Popis: Skříňkový betlém dlouhodobě zapůjčený od Jaroslava Kordíka ze Stružince, v jehož rodině se dědí od první republiky. Majitelé autora neznají, nejspíše se však jedná o dílo Františka Mikuleho z Hoření Lomnice, který ve 20. až 50. letech 20. století vytvořil na Lomnicku hned několik takovýchto betlémů. Betlémy jsou z kralické provenience.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém neznámého autora s Troskami

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: 2. polovina 19. století

Autor: neznámý

Materiál: papír, karton

Rozměry: délka cca. 120 cm

Popis: Papírový betlém, jehož torzo restauroval v 90. letech 20. století betlémář František Mühl. V centru hoření části je umístěn model hradu Trosky, který vytvořil výtvarník Antonín Chmelík, rodák ze Žďáru u Kumburku.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém Jaroslava Stránského z Tuhaně

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Tuhaň u Lomnice nad Popelkou

Datace: 50. až 70. léta 20. století

Autor: Jaroslav Stránský

Materiál: dřevo

Rozměry: délka cca 150 cm

Popis: Betlém podkrkonošského typu Jaroslava Stránského z Tuhaně. Jedná se o jeho největší práci, kterou tvořil od 50. do 70. let 20. století. Jedná se o klasický podkrkonošský typ betlému, kde vlevo je stylizované město Jeruzalém, a pravou část betlému tvoří typická krajina Podkrkonoší s ukázkami místní lidové architektury. Velké množství figurek je králické provenience.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]

Betlém z papírmaše

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: 20. a 30. léta 20. století

Autor: neznámý

Materiál: papírmaš, dřevo

Rozměry: délka cca. 60 cm

Popis: Betlém částečně vyrobený z papírmaše. Samotné jesličky byly nalezeny u popelnice v části města zvané „Nové město“ v Lomnici nad Popelkou. Figurky z papírmaše pak byly objeveny z části na půdě v domě čp. 344 v ulici Antala Staška v Lomnici nad Popelkou a z části v místním ekodvoře. V 90. letech 20. století betlém kompletně restauroval pan František Mühl z Heřmanic.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém nejspíše od pana Chvojky

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: druhá polovina 20. století, současnost

Autor: pan Chvojka? (napsáno na spodní části jesliček)

Materiál: dřevo

Rozměry: 170 x 100 cm

Popis: Jedná se o největší skříňový betlém v muzeu. Betlém má horskou krajinu osazenou velkým množstvím menších kralických figurek a budov stejné provenience. Pozadí tvoří historická dálina v orientálním stylu, boční části domaloval současný místní výtvarník Daniel Jiříčka – Geremus. Krajinu včetně opravy staveb a kralických figurek provedl v roce 2016 ředitel lomnického muzea Jan Drahoňovský. Skříňku netradičních rozměrů vytvořila firma Čech a Dohnal z Lomnice nad Popelkou. Ve štítu na čelní straně je umístěna porcelánová soška andělíčka a pod ní nápis „Pokoj lidem dobré vůle“, který vytvořil místní písmomalíř Dušan Lábek.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]

Betlém cechu ševcovského

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: 1794

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: 140 x 90 cm

Popis: Jedná se o jeden z nejstarších pojizerských betlémů. Betlém byl součástí barokního oltáře cechu ševcovského, datován je rokem 1794. Zachovaly se tři prosklené skřínky s řezbou. Malý Ježíšek je vyroben z vosku, v krajině je zobrazeno město. Má podstavec s nápisem „*Ejhle chléb andělský*“.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- Inventář lomnického muzea – BE4.

Betlém cechu ševcovského
© Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Betlém národů od Františka Mühla

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Heřmanice

Datace: druhá polovina 20. století

Autor: František Mühl (1931–2014)

Materiál: lipové dřevo, polychromován

Rozměry: 152 x 65 cm

Popis: Statický betlém, typický svými figurami, které reprezentují jednotlivé národy – Čechy, Moravany, Slováky, Rusy, Rakušany, Holanďany, Turky, Mexičany, Eskymáky, Japonce, Číňany, Vietnamce či Araby. Betlém je kvůli nedostatku místa v muzeu uložen v depozitáři. Poprvé byl vystaven na světové výstavě betlémů v Hradci Králové v roce 2003. Muzeum jej zakoupilo díky veřejné sbírce občanů. Tvorba Františka Mühla z místních betlémářů vyčnívá, vedle vlastních betlémů (udává se na 260 betlémů) restauroval starší betlémy v muzejních i soukromých sbírkách.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 92.
- Inventář lomnického muzea – BE6.

Betlém oltární od Františka Mühla

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Heřmanice

Datace: 2005

Autor: František Mühl (1931–2014)

Materiál: lipové dřevo

Rozměry: šířka cca. 40 cm, výška cca. 50 cm

Popis: Menší oltární betlém. Jesličky s Ježíškem, nad ním klečící Josef a Marie, za nimi osel a volk. Nad scénou jesliček se vznáší anděl s nápisem „*Gloria in excelsis deo*“ (Sláva na výsostech Bohu) a betlémská hvězda. Strany betléma tvoří stylizované palmy, vepředu se nachází sedm oveček.

Literatura a zdroje:

- –

Pohyblivý betlém Josefa Junka z Košova

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Košov u Lomnice nad Popelkou

Datace: 70. a 80. léta 20. století

Autor: Josef Junek (narozen 1927)

Materiál: lipové dřevo

Rozměry: 2,3 x 1,5 m

Popis: Pohyblivý betlém, charakteristický hrubou řezbou figur a budov. Je na něm rozmístěno 120 figur s ukázkami tradičních místních řemesel (kováři, tesaři a nožíři). Většina figur je uvedena do pohybu. Vlevo je umístěna vesnická kapela, zajímavá je figurka spícího lenocha. Pozadí tvoří stylizovaná krajina košovského hřbetu s horou nesoucí biblické jméno Babylon. Betlém byl od řezbáře odkoupen v roce 1990. Původně nesl název „Divadlo venkovského života“.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- Inventář lomnického muzea – inv. č. BE 2.

Betlém Františka Kocmana a Josefa Kysely

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Rovensko pod Troskami

Datace: současný

Autor: František Kocman, Josef Kyselo

Materiál: lipové dřevo

Rozměry: 2 x 1 m

Popis: Statický oltářní betlém větších rozměrů. Figurky a chlív prvního z nich vytvořil řezbář, pan farář František Kocman z Rovenska pod Troskami, a to ve stylu tyrolských mistrů řezbářů. Hradby s budovami postupně zhotovuje pan Josef Kyselo z nedalekých Jinolic. Oltářní betlém obsahuje na tři desítky postav, některé až 30 cm vysoké, provedené až s filigránskou přesností a jemnou modelací řezby. Zajímavostí tohoto betlému je, že místo hudebníků se v něm nacházejí tři hrající andělíčky. Pozadí tvoří dálina na plátně neznámého staršího malíře s motivem města Jeruzalém. Betlém je průběžně rozšiřován od roku 1998 až do současnosti.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]

Lomnický betlém Františka Patočky

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: 70. léta 20. století

Autor: František Patočka

Materiál: modurit, lepenka, dřevo

Rozměry: figury vysoké cca. 12 cm

Popis: Statický betlém vyrobený akademickým malířem Františkem Patočkou. Model dřevěnky je ukázkou podkrkonošské architektury, jesličky se nachází právě v ní. Figury by měly údajně představovat reálné osoby z lomnického regionu.

Literatura a zdroje:

- DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Betlémy v muzeu již popatnácté* [online]. Dostupné z: <http://www.lomnicenadpopelkou.cz/betlemy-2016/d-10434> [náhled 18.6.2019]
- Inventář lomnického muzea – BE17.

Betlém Jaroslava Zajíce

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: 50. léta 20. století

Autor: Jaroslav Zajíc

Materiál: dřevo, lepenka, šišky

Rozměry: délka cca. 1 m

Popis: Statický betlém z dílny Jaroslava Zajíce. Polychromované figury, jesličky se nachází před kamennými hradbami, do kterých jsou zabudovány šišky. Nad Ježíškem se vznáší anděl.

Literatura a zdroje:

- —

Betlém Jarmily Haldové

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Sedloňov v Orlických horách

Datace: současný

Autor: Jarmila Haldová

Materiál: dřevo

Rozměry: –

Popis: Betlém se Svatou rodinou v kapličce. Model kapličky byl vyroben dle fotografie rekonstruované kapličky na Podměstí za viaduktem v Lomnici nad Popelkou. Betlém byl do muzea zakoupen díky finanční sbírce návštěvníků betlémářské výstavy v roce 2017.

Literatura a zdroje:

- Inventář lomnického muzea – BE25.

Betlém Marie Kynčlové

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Nová Ves nad Popelkou

Datace: 2016

Autor: Marie Kynčlová

Materiál: papírový pedig

Rozměry: –

Popis: Moderní betlém vyrobený z papírového pedigu, jednoduché jesličky s abstraktně pojatým Ježíškem, Pannou Marií a Josefem.

Literatura a zdroje:

• –

Betlém z kukuřičného šustí

Lokace: Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou

Původ: Lomnice nad Popelkou

Datace: současný

Autor: neznámý

Materiál: kukuřičné šustí

Rozměry: –

Popis: Betlém z kukuřičného šustí s nepřeborným množstvím postav. Ty jsou do něho zakupovány v průběhu let, betlém se tedy neustále rozrůstá.

Literatura a zdroje:

- –

Betlémářství v Semilech

Město Semily a jeho okolí se neřadí mezi přední oblasti betlémářství v Pojizeří, to však neznamená, že by tu o betlémy byla úplná nouze. Muzeum a Pojizerská galerie Semily má oproti ostatním institucím nevýhodu spočívající v tom, že oficiálně bylo otevřeno až v 60. letech 20. století, navíc jako muzeum dělnického hnutí. A i to je jeden z důvodů, proč muzeum nedisponuje rozsáhlejšími sbírkami betlémů. Pyšní se však krásným **betlémem loutkařské rodiny Maiznerů**, který tvoří jeden z hlavních exponátů muzea, a **betlémem Jaroslava Brychty**, vytvořeným z drahých kamenů. Dále se v muzeu nacházejí menší betlémy sériové výroby.

Velké díky patří historikovi a správci semilských sbírek Tomáši Chvátalovi, který byl velmi ochotný a skvěle při focení spolupracoval s dokumentátorem, ať při samotném zpřístupnění betlémů, tak jejich následnému nasvětlení a dokumentaci.

Betlém rodiny Maiznerů

Lokace: Muzeum a Pojizerská galerie Semily

Původ: Semily

Datace: 19. století

Autor: příslušníci rodiny Maiznerů

Materiál: karton, dřevo

Rozměry: délka 4 m

Popis: Stavěcí betlém vznikl po několik generací v loutkařské rodině Maiznerů, s jeho tvorbou začal František Maizner nejstarší, který našel pokračovatele v podobě syna Františka mladšího či vnuka Ladislava. Betlém byl stavěn od počátku 19. století, datované jsou kulisy betléma, a to roky 1802, 1891 a 1896. Stavby a krajinu vytvářeli Maiznerové z malovaných kartonů, kralické figurky si pak do betléma kupovali. Při malbách se inspirovali obrázky a pohlednicemi staveb z poutních míst. Stoprocentně rozeznatelnou stavbou betléma je semilský kostel sv. Petra a Pavla. Jeho model musel být do betléma nainstalován někdy po roce 1911, kdy dostal dnešní novorománskou podobu, tak jak je vyobrazen v betlémě. Maiznerovi jsou známí pro výrobu loutek, při níž spolupracovali s dílnou Suchardů z Nové Paky. Betlém byl koupen muzeem v roce 1979 od Vlastimila Maiznera.

Literatura a zdroje:

- Inventář semilského muzea – přír. č. 932/1979.

Maiznerův betlém sestavený na neznámém místě, s pozadím
© Muzeum a Pojízská galerie Semily

Maiznerův betlém sestavený na neznámém místě, s pozadím
© Muzeum a Pojízská galerie Semily

Betlém Jaroslava Brychty s kozákovskými minerály

Lokace: Muzeum a Pojizerská galerie Semily

Původ: Semily, Železný Brod

Datace: polovina 20. století (datován rokem 1945)

Autor: Jaroslav Brychta (1895–1971)

Materiál: minerály, drahé kameny, sklo

Rozměry: délka kolem 80 cm, výška kolem 70 cm

Popis: Skříňkový betlém, jeho krajinu tvoří minerály a drahé kameny z Kozákova. Skleněné figury do něho vytvořil Jaroslav Brychta, známý profesor, který v roce 1920 stál u založení Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v Železném Brodě. Betlém je zevnitř osvětlený, jesličky jsou umístěny do jeskyně z minerálů, nad nimi se nachází ve výklenku žluté kuřátko. Krajinu vedle minerálů tvoří dvě skleněné palmy. Před jesličkami stojí čtyři ovce a klečí pastýř.

Literatura a zdroje:

- Inventář semilského muzea – přír. č. 188/2019.

Betlém bratrů Bušků v kostele sv. Petra a Pavla

Lokace: Kostel sv. Petra a Pavla v Semilech

Původ: Semily, Sychrov

Datace: druhá polovina 19. století

Autor: Dominik Bušek (1855–1934), Konstantin Bušek (1861–1938)

Materiál: dřevo

Rozměry: délka 2 m, výška postav 15 až 25 cm

Popis: Řezaný betlém zabudovaný do mariánského oltáře v semilském kostele sv. Petra a Pavla. Dominik a Konstantin Buškové byli známými řezbáři Turnovska. Jejich otec Petr Bušek (1824–1894) si vybudoval na Huse u Sychrova řezbářskou huť, v jejím provozu pokračovali i po smrti otce výše zmínění bratři, vlastně až do první světové války. U Buškovy dílny se uvádí výroba 86 betlémů, mezi nimi i betlém z roku 1908 pro chrám sv. Mikuláše v Turnově. Jejich řezbářské výrobky určené pro kostely byly vyváženy i za hranice českých zemí. Po první světové válce se bratři rozhodli dále v řezbařině nepokračovat. Buškové mimochodem vyrobili do semilského kostela všechny oltáře, křížovou cestu či kazatelnu.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 17.

Betlém Zdeňka Lindnera

Lokace:	Kostel sv. Petra a Pavla v Semilech
Původ:	Semily
Datace:	současný
Autor:	Zdeněk Lindner
Materiál:	dřevo
Rozměry:	výška 160 cm, šířka 160 cm
Popis:	Trojkrídlý vyřezávaný betlém. Zhotoven byl pedagogem, loutkářem a řezbářem Zdeňkem Lindnerem pro kostel sv. Petra a Pavla v Semilech. Při dokumentaci v červnu 2019 byl uschován u rodiny Klodnerových, do kostela je přemísťován o Vánocích.

Výjevy jsou koncipovány do pěti až sedmi pater stojícími nad sebou, představují tradiční podkrkonošská řemesla i současné obyvatele města. Další popis přebrán ze stránek semilské farnosti: „Hlavním motivem středního křídla je samozřejmě Svatá rodina. Jezulátko nespočívá v jeslích ani kolébce, ale v Josefově náručí, zatímco Maria v rozpacích klopí oči. Nechybí oslík a volek, z obou stran přicházejí králové se svými dary a za nimi kráčeji pastýři toužící přivítat Boží narození, zatímco andělé troubí Gloria. Pod tímto výjevem zpívají Ježíškovi tři desítky velkých i malých zpěváků spolu se svou sbormistryní. O patro níž zedníci staví dům, hrnčír vytahuje zboží z pece, činí se tu soustružník a řezbář. Úplně dole slouží pan děkan půlnoční mši svatou“.

„Na samém vrcholu betléma, pod nebeskou klenbou, se nad scénou Ježíšova narození představují Semily. Ulička roubených chaloupek, možná dnešní Petřinova, směřuje k původnímu baroknímu kostelu sv. Petra a Pavla, který před více než sto lety musel uvolnit místo novorománskému chrámu. Ponocný tu vytrubuje a střeží klidný spánek nás všech. V levém křídle nejvýše střeží pastýř své stádo, na ochranu před vlky má mohutnou sukovici a ostrého psa. V dalším poli se činí tkadlec plátna a šindelář. O patro níže uhání k Ježíškovi šest muzikantů – někteří na lyžích, další na saních. Mají buben a žestě, na které se dá hrát v zimě, i když to pořádně zebe. Úplně dole oře sedlák s volkem, truhlář na ponku hobluje kus prkna a nechybí ani hostinský, který se diví, kam mu hosté utekli. A ještě jeden výjev, tentokrát stoupající směrem vzhůru – plahočí se tu průvod komediantů, kteří také chtějí potěšit Jezulátko – z maringotky mává principál, vzadu na kozlíku troubí šašek a před vozem šlape akrobat na jednokolce a nad hlavou na tyči roztáčí talíř.“

Pravé křídlo má nejvýš opět výjev s pastýřem, který tentokrát drží v náručí ztracenou a opět nalezenou ovečku. Pod ním hrnčír vytáčí na kruhu svůj džbán – kolem Semil byla kvalitní hlína a výrobky zdejších hrnčírů byly velmi žádané. Vedle dřevorubci kácí strom a pod nimi už parta dřevařů sváží na saních těžký a nebezpečný náklad z hor do údolí. Pod nimi znaveně putuje kupecká rodina s naloženým vozem, kůň má co dělat, aby břemeno uvezl, a tak muž i žena kráčeji vedle něj. Následují zase tři výjevy pod sebou: nejvýše skláři u pece vyfukují píšťalou baňku do formy, pod nimi buší do kovadliny dva kováři a dole veze sedlák od své stračeny na kolečku sýr. I na pravém křídle

betléma spěchá vzhůru průvod prostých lidí, nesoucích své skromné dary Ježíškovi – je mezi nimi i ta chybějící kolébka.

Literatura a zdroje:

- NAVRÁTIL, Ivo. *Nový betlém pro semilskou farnost* [online]. Dostupné z: <http://farnost.semily.net/texty/betlem.htm> [náhled 24.6.2019]

Betlém Františka Lindnera
© <http://farnost.semily.net/texty/betlem.htm>

Betlém Františka Lindnera
 © <http://famost.semily.net/texty/betem.htm>

Betlémy Vladimíra Kubíka

Lokace: Soukromá sbírka Vladimíra Kubíka

Původ: Semily

Datace: současný

Autor: Vladimír Kubík

Materiál: dřevo, kov

Rozměry: –

Popis: Dřevěné betlémy z dílny sochaře Vladimíra Kubíka. Kubík, ač rodák z Turnova, prožil své dětství v Mnichově Hradišti a v Mladé Boleslavi. Po studiu na Filmové akademii múzických umění v oboru produkce a dokumentární tvorba zahájil svůj profesní život ve Filmovém studiu Barrandov, kde vykonával řadu profesí spojených s filmem. V roce 1991 se odstěhoval do Semil, začal pracovat na městském úřadě jako vedoucí odboru školství a kultury a postupně stál u zrodu řady významných kulturních akcí města. Sochařině se začal věnovat v 80. letech, často v ní kombinuje dřevo s jinými materiály, zvláště kovem či kameny. V jeho rukou vznikají práce charakteristické svým vzhledem i barevností. Jsou robustní i jemné zároveň, abstraktní, ale současně reálné, jsou barevně polychromované, ale vytvářejí dojem jednobarevnosti.

Literatura a zdroje:

- –

Betlémářství Železného Brodu

Městské muzeum v Železném Brodě má hezkou etnografickou sbírku, betlémy jsou zde dobře zpracované, zdokumentovány byly již Bohunkou Krámskou, která o nich také napsala článek. Ve sbírkách muzea se vesměs nachází jednotlivé prvky betlémů – figury, části krajiny či pozadí. Přímou v expozici muzea v budově na náměstí je vystaveno pouze pár sestavených betlémů, více se jich pak dá vidět v nedaleké národopisné expozici na Bělišti. Ty jsou však často směsicí více betlémů dohromady, a tudíž je strašně těžké identifikovat autora. Bohunka Krámská při popisu betlémů ze železnobrodského muzea dodává, že „betlém je živý organismus, který se rodí, roste, jako rodina se rozšiřuje, přijímá nové členy, košatí se a větví. Věk i stáří postav je různé a jejich typy někdy zcela odlišné, často nově příchozí zdědili podobu, ale přesto jsou z jiného těsta. Ve vystavených kompozicích i v souborech betlémových figur v muzejních fondcích se proto nalézají vedle sebe figury od různých autorů“.²⁶ Václík upozorňuje badatele, že musejí „mít na zřeteli, že rozhodujícím kritériem pro lidovost betlémů jsou především hodnoty obsahové a v neposlední řadě i vztahy mezi výrobcí betlémů a mezi těmi, kdož od nich betlémy získávali ať už koupí nebo darem. Neboť ne vždy byl majitel betléma i jeho tvůrcem nebo aspoň spolutvůrcem“.²⁷

Do železnobrodského muzea jsou ukládány jak betlémy starších dat, tak i ty novějších. Důležitými byly roky 1968 a 1969, kdy pořádalo muzeum vánoční výstavy betlémů, ze kterých se v archivu dochovala fotodokumentace. Výstavy měly patričný význam, jelikož později se do muzea několik vystavovaných betlémů dostalo.

Železný Brod je nazýván městem skla, a tak člověka nepřekvapí, že v místním muzeu se dají nalézt i betlémy vyrobené z tohoto materiálu. Kniha o místních skleněných betlémech vyšla z pera Aleny Kortanové v roce 2010, u příležitosti jejich výstavy.²⁸ Důležitým mezníkem v produkci betlémů ze skla bylo založení Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v roce 1920, odkud vzešlo hned několik jejich zhotovovatelů. Jedním z nich byl například profesor Jaroslav Brychta (1895–1971).

Dokumentaci betlémů zpřístupnila pro projekt ředitelka muzea Petra Hejralová, za což ji patří díky. Velké množství fotodokumentace je do soupisu převzato přímo z digitálního archivu muzea.

V Železném Brodě se nachází ještě minimuzeum skleněných betlémů, které provozuje ve své prodejně jako srdeční záležitost Alena Kortanová. Otevřeno bylo v roce 2015 a vstup do něho je umožněn celoročně. Sbírkou obsahuje více jak 60 různých betlémů, povětšinou od místních autorů či firem. Autoři těchto betlémů nezřídka prošli železnobrodskou sklářskou školou.

²⁶ KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 72.

²⁷ VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 16.

²⁸ KORTANOVÁ, Alena. *Skleněné betlémy: výstava v Železném Brodě 2009/2010*, 2010.

Malované figury Jana Šilhána

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: Jan Šilhán (umírá roku 1926)

Materiál: papír

Rozměry: figury vysoké 10 až 20 cm

Popis: Jan Šilhán se řadí mezi nejvýznamnější malíře betlémů v oblasti Železnobrodsko. Malíř žil s matkou v domě pod zvonici a pohyboval se v okolí kostela sv. Jakuba Staršího a kaple sv. Jana Nepomuckého na Poušti, i díky tomu si od místních vysloužil přezdívku svatý Honzíček. Železnobrodské muzeum disponuje hned několika jeho betlémářskými figurami a krajinami, ať už s jasně určeným nebo domnělým autorstvím. Jeho malované postavy se objevovaly v několika místních betlémech.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 69–71.
- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 372, 375, 389, 3006.

Figury Jana Šilhána
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 3006-13

Figury Jana Šilhána
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 372

Figury Jana Šilhána
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 375

Figury Jana Šilhána
© Městské muzeum v Železném Brodě, Fig. 389

Malované figury Celestýna Loumy

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: Celestýn Louma ml. (1882–1928)

Materiál: papír

Rozměry: figury vysoké 10 až 15 cm

Popis: Malované figury od Celestýna Loumy, vyhotoveny temperou na zpevněný karton.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 3004.

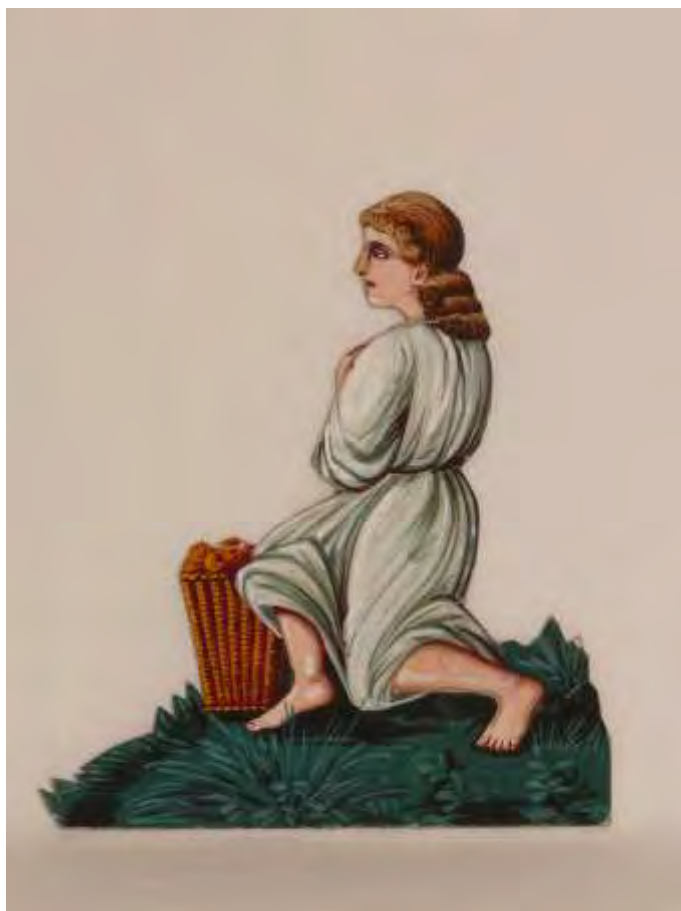

Figury Celestýna Louny
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 3004

Figury Celestýna Louny
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 3004

Betlém Maryšků

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: polovina 20. století

Autor: Karel Maryška, Jan Maryška

Materiál: papír, dřevo

Rozměry: cca 4 m na délku

Popis: Statický malovaný betlém. Betlém je jako jeden z mála nainstalován přímo v expozici železnobrodského muzea v budově na náměstí. Sestaven byl z figur ze sbírek muzea a postav darovaných od paní Patočkové a Karla Maryšky, který ho též sestavil. Jeho otec, Jan Maryška, vyhotovil do betléma modely domů. Malované figury betléma jsou zapíchnuty do mechu, jeho pozadí tvoří trčící kusy dřev.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 95.

Betlém od Františka Adamce z Roškopova

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě, národopisná expozice Bělišť

Původ: Stará Paka

Datace: polovina 20. století

Autor: František Adamec z Roškopova u Staré Paky?

Materiál: dřevo, papír

Rozměry: obvod 332 cm

Popis: Mechanický betlém postavený na nepravidelné pětiúhelníkové základně s architektonickou úpravou jednotlivých objektů, od roubených chalup po palác krále Herolda. Na pozadí betléma je vymalována lesní krajina se zříceninou hradu. Muzeum betlém koupilo po výstavě v roce 1969. Celkově betlém není v moc dobrém stavu, některé jeho části evidentně chybí.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 67.
- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 288.

Betlém rodiny Pušů

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě, národopisná expozice Bělišťe

Původ: Železný Brod, Jablonec nad Nisou?

Datace: 1887–90

Autor: řezbář Vítek ze Slaného

Materiál: dřevo

Rozměry: šířka 210 cm, výška 90 cm

Popis: Statický betlém, vytvořil ho řezbář Vítek pro rodinu Pušů. Scénu vyřezávaného betléma zasadil do městského prostředí, dominantou betléma jsou jesličky a nad nimi tyčící se žlutá budova radnice. Nechybějí Tři králové, daráci nesoucí různé předměty k jeslím a ovečky. V současnosti je vsazen do velké sklené skříně. Muzeum betlém koupilo v roce 1973 od Arnošta Puše z Jablonce nad Nisou.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 475.

Betlém neznámého autora (1)

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě, národopisná expozice Bělišť

Původ: Hrubý Rohozec

Datace: první polovina 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: šířka 100 cm, výška 70 cm

Popis: Skříňkový betlém. Původně byl v majetku šlechtické rodiny Desfoursů na zámku Hrubý Rohozec. Levou horní část tvoří městská zástavba, zbytek betléma je situován do horské krajiny. Nad menšími jesličkami se v horní části betléma vznáší anděl. Celý betlém je vsazen do vyřezávané skříňky s hezkým rámem, do muzea byl koupen od Jaroslava Švarce z Pulečného.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 2012.

Betlém neznámého autora (2)

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě, národopisná expozice Bělišťe

Původ: Železný Brod

Datace: první polovina 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: šířka 100 cm, výška 60 cm

Popis: Skříňkový betlém. Betlém dodržuje známé schéma, v levé části je vyobrazeno město s četnými věžičkami, v pravé části je horská krajina s menší zvonící. Jesle jsou zasazeny do kamenného přístřešku, nad nimi se tyčí betlémská hvězda. Zajímavým je ochoz nad jeslemi, ze kterého dolů mává šťastná rodina s děťátkem. Do železnobrodského muzea byl koupen v roce 1979 z Národního muzea.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 2013.

Betlém neznámého autora (3)

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě, národopisná expozice Bělišť

Původ: Železný Brod

Datace: 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: šířka 75 cm, výška 50 cm

Popis: Skříňkový betlém. V levé části betléma je umístěn palác s věžemi, v pravé části se nachází horská krajina s daráky, pastýři a ovečkami. Nad jeslemi se vznáší anděl s nápisem „*Gloria in excelsis deo*“ (Sláva na výsostech Bohu). Do železnobrodského muzea se dostal betlém v roce 1982.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 2119.

Betlém neznámého autora (4)

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě, národopisná expozice Bělišť

Původ: Železný Brod

Datace: 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, papír

Rozměry: šířka 60 cm, výška 50 cm

Popis: Menší skříňkový betlém. Centrální jesličky obklopují budovy, nad nimi lítá anděl s nápisem „*Gloria in excelsis deo*“ (Sláva na výsostech Bohu). Pod jeslemi jsou ve vrstvách umístěny figury Tří králů, daráků, pastýřů a oveček. Do železnobrodského muzea byl koupen v roce 1970 ze Severočeského muzea v Liberci.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 3030.

Betlémové figury Josefa Salaby z Dlouhého

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Dlouhý, Železný Brod

Datace: 1875–1886

Autor: Josef Salaba

Materiál: dřevo

Rozměry: výška postav kolem 20 cm

Popis: Dřevěné betlémové figury a modely architektury, dochovalo se jich ve sbírkách muzea hned několik. Některé byly darovány v 60. letech Jaroslavem Maryškou.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 64.
- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 428–430, 444, 3013.

Figury Josefa Salaby
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 428-430

Figury Josefa Salaby
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 444, 3013-06, 3013-10, 3013-12

Betlémové stavby Františka Jandury

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 30. léta 19. století

Autor: František Jandura

Materiál: papír

Rozměry: výška budov 10 až 20 cm

Popis: Domky Františka Jandury určené nejspíše do betléma jeho ženy Marie. Části betléma daroval Miloslav Jandura muzeu v roce 1970.

Literatura a zdroje:

- KRÁMSKÁ Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*, 2010, s. 72.
- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. Eg 3015.

Budovy Františka Jandury
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 3015-08

Budovy Františka Jandury
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 3015-05

Budovy Františka Jandury
© Městské muzeum v Železném Brodě, Eg 3015-05

Skleněný betlém bratří Josefa a Miroslava Hlaváčových

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 1968

Autor: Josef Hlaváč, Miroslav Hlaváč

Materiál: tažené různobarevné sklo

Rozměry: figury vysoké 5 až 10 cm

Popis: Skleněný betlém je pojat lehce netradičně, Tři králové jsou vyobrazeni jako koledující kluci. Byl vyroben v 60. letech, v době uvolňování režimu, což se odráželo také v pozvolném návratu náboženské tematiky do společnosti. Během fotodokumentace byl složen, není vystavován na stálo.

Literatura a zdroje:

- VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, 1994, s. 71–72.

Betlém bratří Hlaváčů
© Městské muzeum v Železném Brodě, DSCF1119

Betlém bratří Hlaváčů
 © Městské muzeum v Železném Brodě, DSCF1118

Betlém bratří Hlaváčů
 © Městské muzeum v Železném Brodě, DSCF1120

Betlém bratří Hlaváčů
 © Městské muzeum v Železném Brodě, DSCF1122

Betlém bratří Hlaváčů
 © Městské muzeum v Železném Brodě, DSCF1124

Skleněný betlém Jaroslava Brychty

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 1937

Autor: Jaroslav Brychta (1895–1971)

Materiál: sklo

Rozměry: výška postav kolem 10 cm

Popis: Skleněný betlém, odlit byl v roce 1937 na sklářské škole Janem Stuchlíkem dle návrhu Jaroslava Brychty, tamním učitelem. Betlémek je menších rozměrů, tvořen Ježíškem, pěti daráky a stromy. Je vystaven přímo ve sklářské expozici muzea.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. S 79–84.

Betlém, Jaroslava Brychty
© Městské muzeum v Železném Brodě, S79-84

Hutní betlém podniku Železnobrodské sklo

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 70. léta 20. století

Autor: Vladimír Sochor, Jaroslav Balatka, Josef Kopal

Materiál: sklo

Rozměry: výška postav cca 10 cm

Popis: Skleněný betlém vyrobený v podniku Železnobrodské sklo, muzeum ho získalo ze vzorkovny v roce 2007. Jako původní autoři vzoru jsou uváděni Vladimír Sochor, Jaroslav Balatka a Josef Kopal. Podle vyrobeného vzoru se dal v podniku objednávat ve více kusech, ať už celý, či pouze jeho části. Figury jsou volně inspirovány postavami Josefa Lady. Uložen je v depozitáři železnobrodského muzea.

Literatura a zdroje:

- KORTANOVÁ, Alena. *Skleněné betlémy*, 2010, s. 14.
- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. S 2252–64.

© Městské muzeum v Železném Brodě, s. 2252–64
Betlém ŽBS

Křišťálový betlém Františka Halamy

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: polovina 20. století

Autor: František Halama

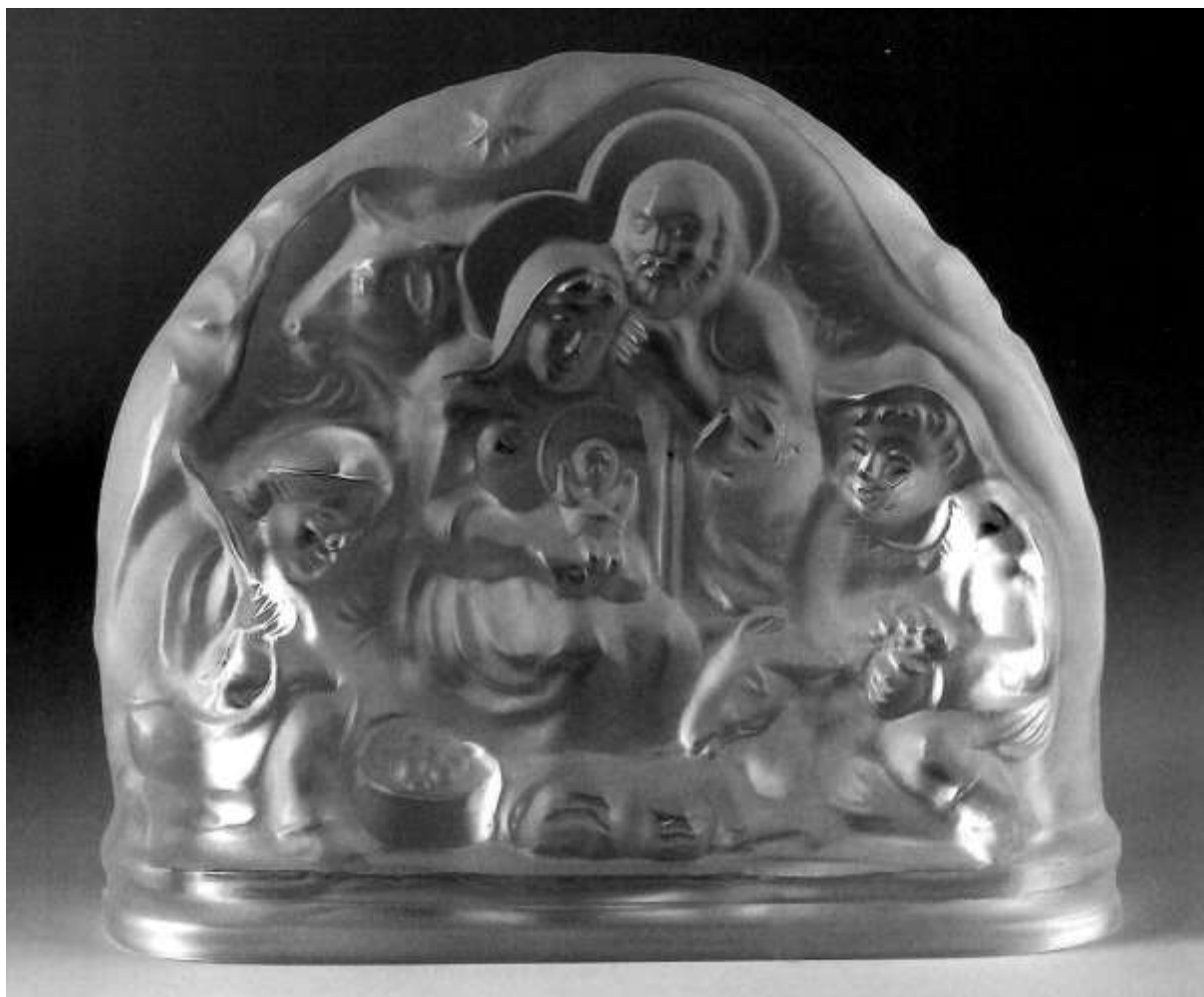
Materiál: křišťál

Rozměry: 15 x 7 x 17,5 cm

Popis: Křišťálová plastika betléma, je vystavena ve sklářské expozici železnobrodského muzea. Plastika může být osvětlena oválnou dutinou. Firma Halamů vyráběla sklo již od roku 1932.

Literatura a zdroje:

- KORTANOVÁ, Alena. *Skleněné betlémy*, 2010, s. 12.
- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. S 2025.

Betlém Františka Halamy
© Městské muzeum v Železném Brodě, S 2025

Betlémek Boženy Kopalové

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod, Hrubá Horka

Datace: 2010

Autor: Božena Kopalová (1939–)

Materiál: sklo

Rozměry: 24,5 x 20,5 cm

Popis: Betlém se třemi modelovanými figurkami na tabulovém skle – Ježíškem, pannou Marií a Josefem. Autorka ho vyrobila pro železnobrodskou výstavu betlémů v roce 2010.

Literatura a zdroje:

- KORTANOVÁ, Alena. *Skleněné betlémy*, 2010, s. 24.
- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. S 3589.

Betlémek Boženy Kopalové
© Městské muzeum v Železném Brodě, S 3589

Betlémek Aleny Kortanové

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2010

Autor: Alena Kortanová

Materiál: perle, drátky, sklo

Rozměry: výška 12,5 cm

Popis: Jednoduchý betlémek se třemi postavami – Ježíškem, pannou Marií a Josefem. Skleněné hlavičky vyrobila Božena Kopalová.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. S 3590.

© Městské muzeum v Železném Brodě, S 3590
Betlémek Aleny Kortanové

Skleněný betlém Zdeňka Sochora

Lokace: Městské muzeum v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2015

Autor: Zdeněk Sochor

Materiál: sklo

Rozměry: výška postav cca 20 cm

Popis: Skleněný betlém s hutně tvarovanými jesličkami. Vedle Ježíška je tvořen dalšími deseti postavami, včetně Panny Marie, Josefa a Tří králů. Zdeněk Sochor se řadí mezi nejvýznamnější figurkáře Železnobrodského. Po vystudování místní sklářské školy pracoval v podniku Železnobrodského skla, po jeho zániku se osamostatnil. Hutní figury jsou jednou z jeho domén při vlastní tvorbě.

Literatura a zdroje:

- Inventář železnobrodského muzea – inv. č. S 4367.

Betlém Zdeňka Sochora
© Městské muzeum v Železném Brodě, S 4367

Betlém Zdenka Sochora
 © Městské muzeum v Železném Brodě, S 4367

Hutní betlém Zdeňka Sochora s kulisami Milana Průšy

Lokace: Minimuseum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: současný

Autor: Zdeněk Sochor, Milan Průša

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém od posledního aktivního hutního figurkáře Zdeňka Sochora. Kulisy s motivy železnobrodského Malého rynku namaloval Milan Průša.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněné betlémy Zdeňka Sochora

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2013–2016

Autor: Zdeněk Sochor

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém s variantami Tří králů.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Josefa Fraňka

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: mezi lety 1949 až 1979

Autor: Josef Fraňek (1921)

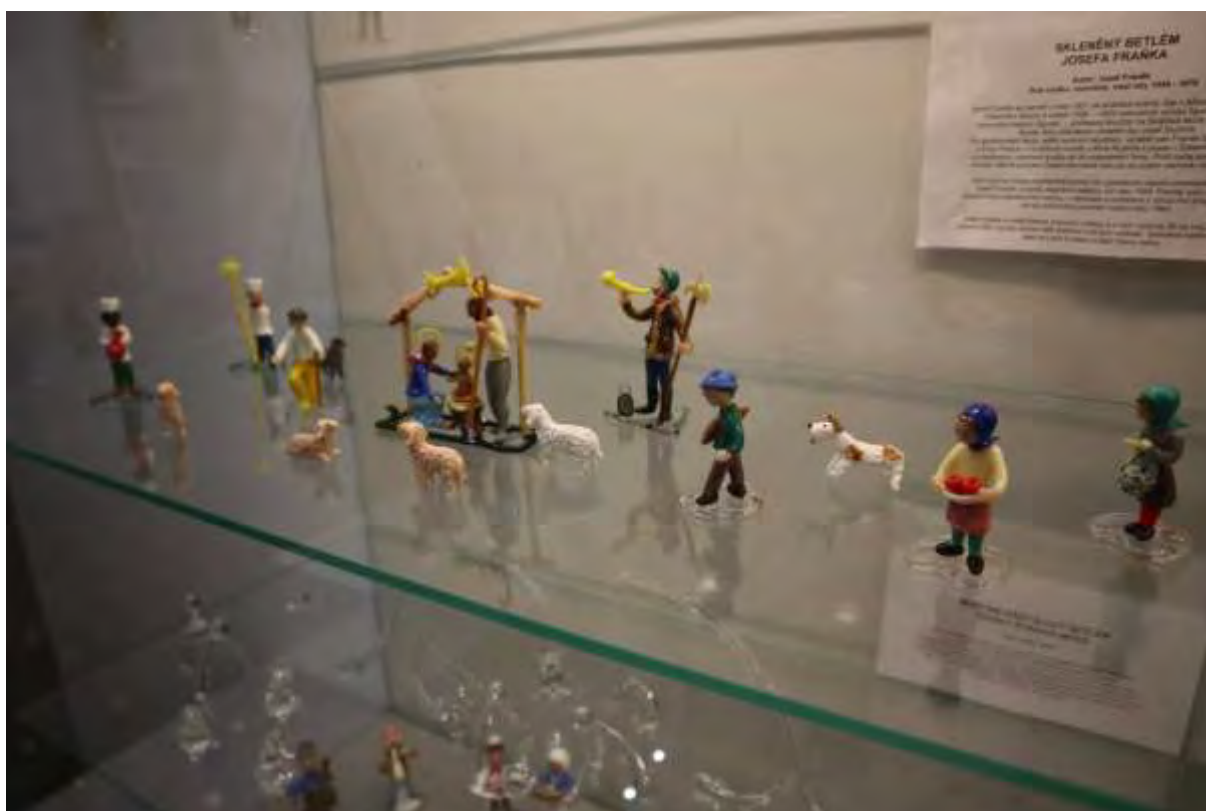
Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém vyrobený Josefem Fraňkem z Alšovic nedaleko Železného Brodu. Vystudoval místní sklářskou školu, potkal se zde s Jaroslavem Brychtou a Josefem Stuchlíkem, od kterých čerpal inspiraci pro svou tvorbu. Dlouhá léta pracoval pro podnik Železnobrodské sklo.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Jany Steinerové (1)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Záborčí u Malé Skály

Datace: 2010–2015

Autor: Jana Steinerová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém vyvzorovaný v roce 2010 v Záborčí u Malé Skály. Paní Kortanová si ho pak v roce 2015 objednala do své vznikající sbírky.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Jany Steinerové (2)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě
Původ: Železný Brod
Datace: 2015
Autor: Jana Steinerová
Materiál: sklo
Rozměry: –
Popis: Malý skleněný betlém Jany Steinerové, absolventky železnobrodské sklářské školy.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Jaroslava Brychty

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: polovina 20. století

Autor: Jaroslav Brychta. Jan Stuchlík

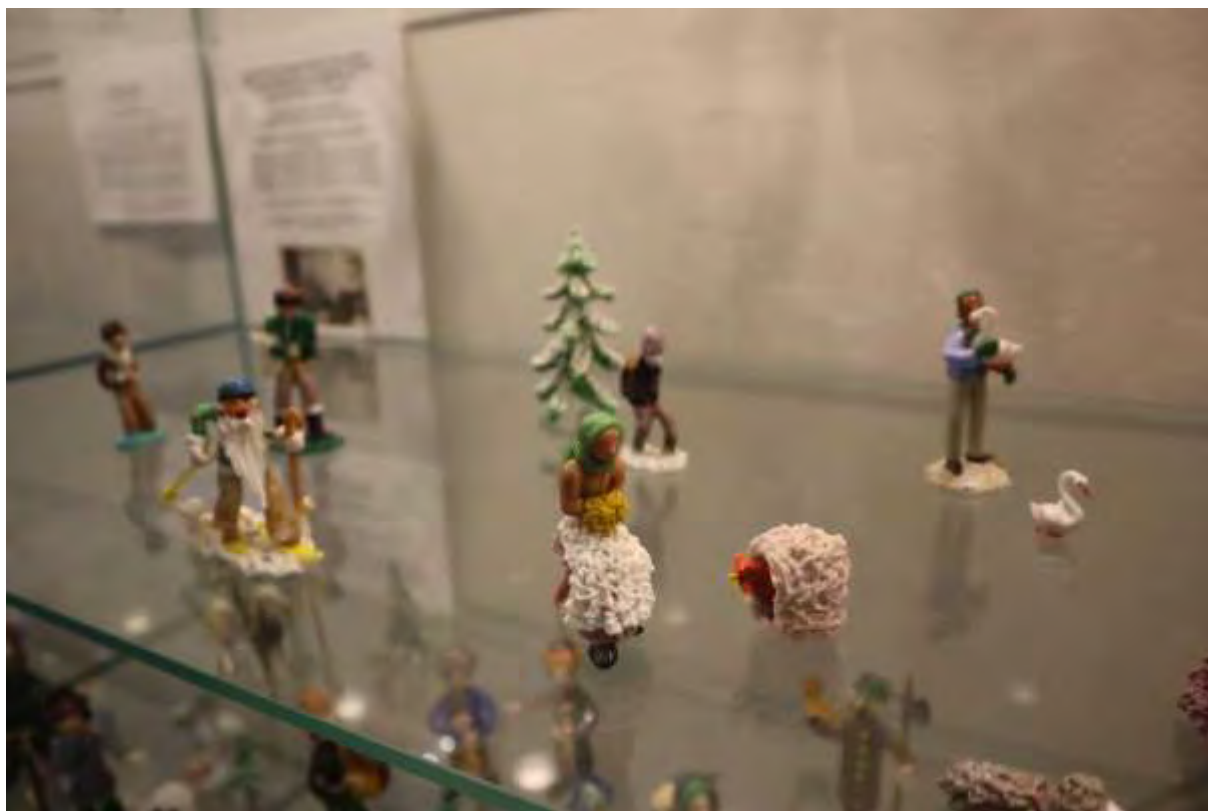
Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém navržený profesorem železnobrodské sklářské školy Jaroslavem Brychtou. O jeho provedení se postaral dílenský učitel Jan Stuchlík s pomocí jeho žáků. Byl využíván v rodině Aloise Meteláka, prvního ředitele sklářské školy. Do minimuzea byl darován jeho vnučkou Evou Skálovou.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Michala Preislera

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2015

Autor: Michal Preisler

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém Michala Preislera, figurkáře vyučeného na Bižuterním učilišti v Jablonci nad Nisou. Vyniká hlavně jesličkami, nad kterými je přiděláno několik andělů.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém neznámého autora z Českého ráje

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Český ráj

Datace: 1989

Autor: neznámý – iniciály M.M.

Materiál: sklo, břidlice, choroš

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém zasazený na choroš. Autor je neznámý, na betlému se dochovalo datum 1989 a iniciály M.M. Patří k němu dva břidlicové bloky, na jednom jsou zobrazeny Suché skály, na druhém hrad Trosky. Ježíšek je zde bez Panny Marie a Josefa.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Stanislava Jiroše

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2014

Autor: Stanislav Jiroš

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém Stanislava Jiroše, který též prošel Střední sklářskou školou v Železném Brodě.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Boženy Kopalové (1)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2011

Autor: Božena Kopalová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém. Ježíšek s Pannou Marií a Josefem přebývají v chaloupce z tabulkového skla.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný „levitující“ betlém Boženy Kopalové (2)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2010

Autor: Božena Kopalová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém vycházející z autorčina menšího betléma z roku 1996. Tato rozšířená verze byla vyrobena pro vánoční výstavu v Betlémské kapli v Praze.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Boženy Kopalové (3)

Lokace:	Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě
Původ:	Železný Brod
Datace:	70. léta 20. století
Autor:	Božena Kopalová
Materiál:	sklo
Rozměry:	–
Popis:	Skleněný betlém vyrobený tajně v dílně Železnobrodského skla pro soukromé účely.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněné betlémy Jaroslava Januse (1)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2013

Autor: Jaroslav Janus

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněné betlémy Jaroslava Januse, absolventa železnobrodské sklářské školy a pracovníka podniku Železnobrodské sklo.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Jaroslava Januse (2)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: mezi lety 1990 a 2014

Autor: Jaroslav Janus

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém z dílny Jaroslava Januse.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Kamily Parsi Žďárské

Lokace: Minimuseum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2014

Autor: Kamila Parsi Žďárská

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém, tvoří ho malé figurky na jehle, ty jsou zapíchnuty do tří molitanových polštářků.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Pavly Míkové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2014

Autor: Pavla Míková, paní Štrynclová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný jednoduchý betlém.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Marie Hlaváčkové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2015

Autor: Marie Hlaváčková

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém Marie Hlaváčkové, dlouholeté pracovnice podniku Železnobrodské sklo. Po roce 1990 se s manželem osamostatnili a výrobou figurek se živí dodnes.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Jany Šilhánové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2015

Autor: Jana Šilhánová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Malý skleněný betlém Jany Šilhánové, vyučené v oboru výroby skleněných figurek na odborném učilišti v Jablonci nad Nisou. Těž pracovala v podniku Železnobrodské sklo, od roku 1992 se osamostatnila.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém neznámého autora

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2. polovina 20. století

Autor: neznámý

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém, figurky jsou vytvořeny neznámým figurkářem, chalupa a podstavec poté v hutí. Do minimuzea ho daroval Jaroslav Šulc.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Kateřiny Hartlové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2013

Autor: Kateřina Hartlová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný figurkový betlém.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Hany Jarešové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2014

Autor: Jana Hana Jarešová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém figurkářky Hany Jarešové, která prošla podniky Železnobrodského skla, Kortan či Hlaváč. Od roku 2002 ve výrobě figurek soukromě podniká.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Jany Šavrdové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2016

Autor: Jana Šavrdová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Malý skleněný betlém.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém paní Barešové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2017

Autor: paní Barešová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný malý betlém.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Pavly Nosálové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2011

Autor: Pavla Nosálová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém Pavly Nosálové, absolventky železnobrodské sklářské školy. Betlém byl vyráběn ve firmě LAMPGLAS s.r.o.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém firmy Urbanglass (1)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2015

Autor: Eva a Karel Urbanovi

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém, vznikl jako varianta na již dříve vyráběný betlém. Manželé založili firmu Urbanglass v roce 1991 v Hubálově u Mnichova Hradiště. Eva Urbanová je absolventkou železnobrodské střední školy sklářské.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém firmy Urbanglass (2)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2018

Autor: Eva Urbanová

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém od firmy Urbanglass.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém od firmy Halama

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: po roce 1932

Autor: firma Halama

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém od firmy Halama. Firma byla založena již za první republiky v roce 1932. Po roce 1948 byla znárodněna a stala se součástí podniku Železnobrodské sklo. V 90. letech byla firma rodině navráćena a funguje do současnosti.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněné betlémy od firmy Opál

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2009

Autor: firma Opál

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém od firmy Opál z Bratříkova.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém od firmy Hela-Glass (1)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2014

Autor: firma Hela-Glass

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém zavěšený na stojánku. Ježíšek, Panna Marie a Josef jsou umístěni v průhledném stojánku, nad nimi září žlutá hvězda.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém od firmy Hela-Glass (2)

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2004

Autor: firma Hela-Glass

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém zavěšený na stojánku.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Křišťálový betlém Zdenky Štrohalmové

Lokace: Minimuseum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2015

Autor: Zdenka Štrohalmová

Materiál: křišťál

Rozměry: –

Popis: Křišťálový betlém je replikou betléma z roku 2009, který Zdenka Štrohalmová vytvořila jako klauzurní práci na železnobrodské sklářské škole.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Lady Kocurové Niklové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2010

Autor: Lada Kocurová Niklová

Materiál: sklo, břidlice

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém situován na břidlicovém kameni. Figury jsou vyrobeny z bílorůžového skla a přetažené sklem křišťálovým.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Kamily Parsi Žďárské

Lokace: Minimuseum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2013–2015

Autor: Kamila Parsi Žďárská

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný moderní betlém od Kamily Parsi Žďárské, absolventky železnobrodské sklářské školy.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Ryté betlémy Lucie Pejchové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2013–2016

Autor: Lucie Pejchová

Materiál: sklo

Rozměry: –

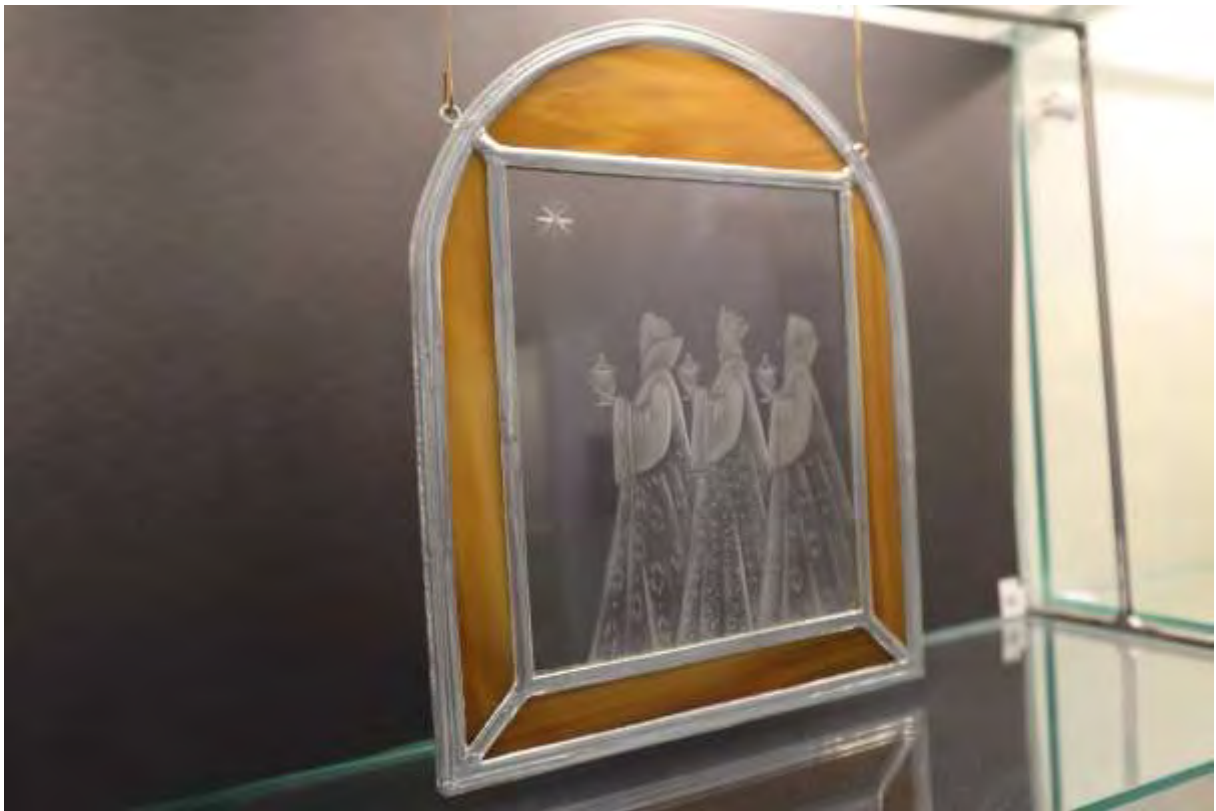
Popis: Ryté betlémy Lucie Pejchové, absolventky železnobrodské sklářské školy, pracovnice podniku Železnobrodské sklo či firmy Moser. Samostatně podniká od roku 2011. Její ryté betlémy jsou zajímavé zasazením do vitráží.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Rytý betlém Zdeňka Macháčka

Lokace: Minimuseum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2016

Autor: Zdeněk Macháček

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Rytý betlém do poháru od Zdeňka Macháčka, dalšího absolventa železnobrodské sklářské školy a pracovníka podniku Železnobrodské sklo. Na poháru je zobrazen kostel sv. Jana Nepomuckého na Poušti.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Broušený betlém od firmy Preciosa

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2013

Autor: firma Preciosa, Iva Pasecká

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Broušený betlém navržený Ivou Paseckou. Nabízen byl v katalogu Preciosy od roku 2011 do roku 2013.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Tavené betlémy Jana Černého a Jiřího Ryby

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: přelom 60. a 70. let 20. století

Autor: Jan Černý, Jiří Ryba

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Betlémy tvořené technikou tavené plastiky. Profesor Jan Černý dlouhodobě působil na železnobrodské sklářské škole, Jiří Ryba byl jeho žák a pozdější spolupracovník. Společně navrhli a vyrobili několik betlémů. Originály vznikly přímo na škole, podle nich byly vyráběny další kusy v družstvu Maják.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Petry Stránské

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2008

Autor: Petra Stránská

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný moderní betlém vzniklý jako klauzurní práce na železnobrodské sklářské škole v roce 2008.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněné betlémy Kateřiny Hartlové

Lokace: Minimuseum skleněných betlémů v Železném Brodě
Původ: Železný Brod
Datace: 2014
Autor: Kateřina Hartlová
Materiál: sklo
Rozměry: –
Popis: Skleněné betlémy Kateřiny Hartlové z transparentního skla.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém od firmy Detesk

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2009

Autor: firma Detesk, s.r.o.

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Moderní betlém z foukaného skla vznikl pro vánoční výstavu betlémů v Železném Brodě v roce 2009.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Korálkovo-drátěný betlém Jany Matěáskové Hrubé

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2015

Autor: Jana Matěásková Hrubá

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Korálkovo-drátěný betlém Jany Matěáskové Hrubé, absolventky železnobrodské sklářské školy.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Rokajlovo-figurkářský betlém od firmy Kortan a Atlas

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Železný Brod

Datace: 2012

Autor: firma Kortan, firma Atlas

Materiál: rokajl, sklo

Rozměry: –

Popis: Betlém, jehož figurkářské části vznikly ve firmě Kortan a rokajlové části ve firmě Atlas ze Zásady. Volně je inspirován drátkovými figurkami profesora Brychty.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Korálkový betlém Ireny Ježkové

Lokace: Minimuseum skleněných betlémů v Železném Brodě
Původ: Turnov, Březina
Datace: 2015
Autor: Irena Ježková
Materiál: rokajl, korálky
Rozměry: –
Popis: Betlém Ireny Ježkové, absolventky Umělecko-průmyslové školy v Turnově.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Rokajlový betlém Evy Zuzánkové

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě
Původ: Zásada
Datace: 2018
Autor: Eva Zuzánková
Materiál: sklo
Rozměry: –
Popis: Rokajlový betlém Evy Zuzánkové, bývalé pracovnice v zásadské firmě Atlas.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém od firmy Granát

Lokace: Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě

Původ: Turnov

Datace: 2017

Autor: L. Kopalová, družstvo Granát

Materiál: sklo

Rozměry: –

Popis: Skleněný betlém z produkce Výrobního družstva Granátu v Turnově. Ve skle jsou zataveny české granáty.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

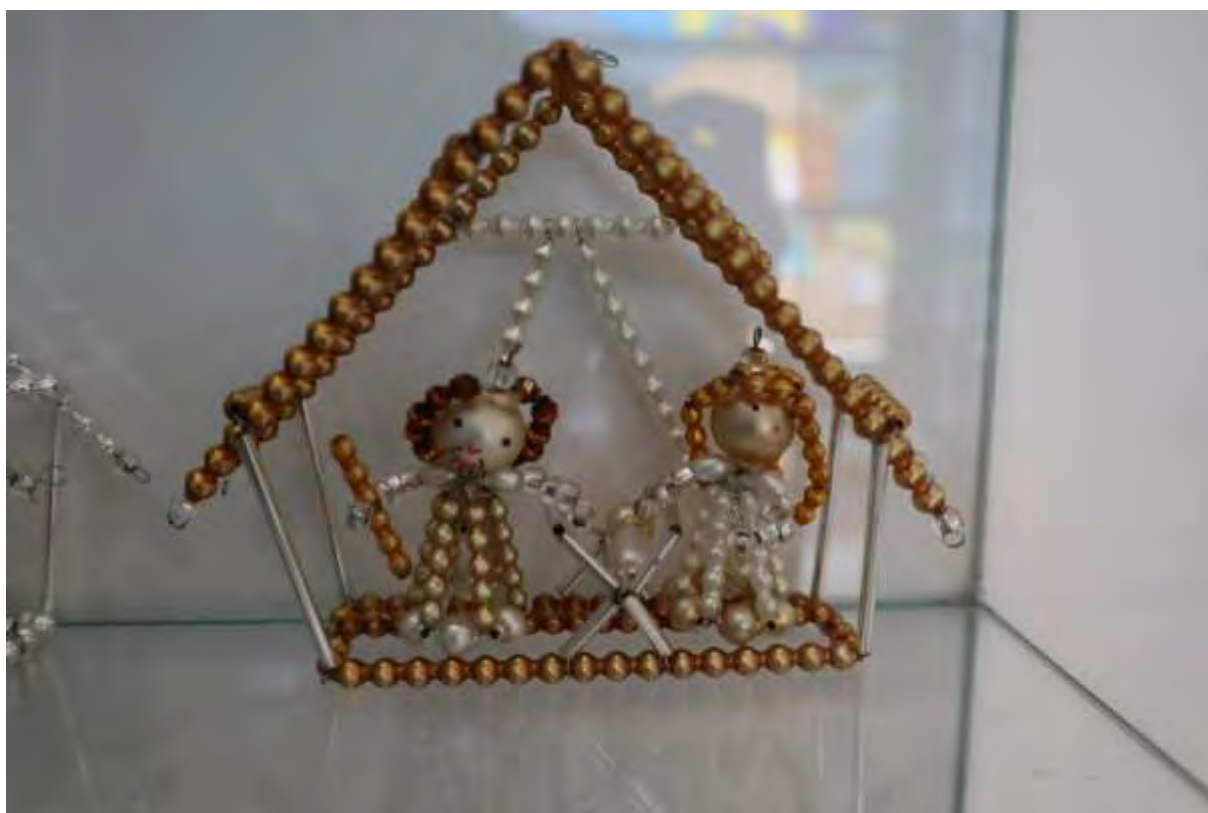

Skleněné betlémy od firmy Rautis

Lokace:	Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě
Původ:	Poniklá
Datace:	současný
Autor:	firma Rautis
Materiál:	sklo
Rozměry:	–
Popis:	Betlém z tzv. klaučat, dutých foukaných skleněných perliček.

Literatura a zdroje:

- Popisky Aleny Kortanové v muzeu.

Skleněný betlém Stanislava Halamy

Lokace: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou

Původ: Železný Brod

Datace: 2. pol. 40. let 20. století

Autor: Stanislav Halama

Materiál: sklo

Rozměry: výška postav cca 10 až 15 cm

Popis: Skleněný betlém, soubor skleněných figurek z taženého opakního skla. Soubor představuje fragment výjevů z básně Jana Nerudy *Romance středověční*.

Literatura a zdroje:

- –

Betlém Stanislava Halamy
© Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou

Betlémářství Jilemnice

Když se řekne betlémářství na Jilemnicku, všem známým se vybaví **mechanický betlém Jáchyma Metelky**, který se stal klenotem expozice Krkonošského muzea v Jilemnici a jako funkční betlém je vyhledávaným turistickým cílem. Muzeum však skrývá spoustu dalších betlémů, jak je patrné z přiloženého soupisu. Často u nich známe předpokládané místo vzniku, nikoliv však autora, a tak jejich popis je nezdědka velmi strohý.

Betlémy v jilemnickém muzeu jsou skvěle zpracovány, přístupné jsou v online katalogu na stránkách <http://sbirky.krnap.cz/vademecum/>, kde si v nich člověk může listovat. Dokumentátor oslovil muzeum, zdali by mu poskytli digitalizované fotografie, které by mohl zapracovat do vytvářeného soupisu, a bylo mu ochotně vyhověno. Za skvělou komunikaci a zpřístupnění materiálů se sluší poděkovat řediteli muzea Davidu Ulrychovi.

Betlém Jáchyma Metelky z Jilemnice

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Jilemnice

Datace: 1883–1913

Autor: Jáchym Metelka (1853–1940)

Materiál: dřevo

Rozměry: výška 290 cm, šířka 180 cm

Popis: Mechanický ozvučený betlém, rohově uspořádaný, jeden z nejimpozantnějších betlémů Pojizeří. Jáchym Metelka je připomínán jako ředitel dívčí školy v Jilemnici a jeden ze zakladatelů tamního muzea. Jeho betlém má 142 pohyblivých figurek, které strojem pohání jediné závaží. K ozvučení jsou pak používána další tři závaží (odbíjení hodin, trubení ponocného, hraní dvou lidových koled). Vše je zasazeno do krajiny, ve které se mísí palestinské a podkrkonošské motivy, na malovaném pozadí jsou vyobrazeny palmy. Betlém stráží v horní části několik andělů.

Betlém je součástí expozice jilemnického muzea a je pouštěn několikrát denně v návštěvních hodinách. Metelka stavěl betlém v budově místní školy, i přes četná stěhování se zachoval téměř v původní podobě. Jilemnickému muzeu byl věnován v roce 1935, do současných prostor bývalého zámku se přestěhoval v roce 1953.

Literatura a zdroje:

- VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*, 1987, s. 38–39.
- *Krkonošské muzeum Jilemnice* [online]. Dostupné z: <https://www.krnep.cz/km-jilemnice/> [náhled 9.7.2019]
- Video o betlému, Toulavá kamera ČT: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1126666764-toulava-kamera/209411000321213/video/95853>

Betlém Františka Petráka

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Valteřice

Datace: 1918-1941

Autor: František Petrák (1890-1973)

Materiál: dřevo

Rozměry: 105 x 195 cm

Popis: Vyřezávaný betlém, vytvářel ho valteřický bednář František Petrák v meziválečném období. Jeho levou část tvoří zástavba s rozpoznatelnými stavbami, jsou zde hrad Karlštejn, radnice v Liberci, zámek Hluboká, pravoslavný kostel v Karlových Varech, hanzovní domy v Brémách, dóm v Miláně, chrám Vasila Blaženého v Moskvě, katedrála v Remeši, Park Sanssouci v Postupimi a katedrála Alexandra Něvského v bulharské Sofii. Pravá část betléma zobrazuje podkrkonošskou krajinu, pod ní se nachází jesle zabudované v hradbách. Figury si Petrák vyřezával sám, k nim si však dokupoval i běžně dostupné kralické postavy. Betlém je součástí expozice muzea, při dokumentaci byl složený, jelikož procházel konzervátorským zásahem.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 364.

Petrákův betlém
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 364

Betlém Jiřího Valeše

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Liberecko, Martinice

Datace: druhá polovina 20. století

Autor: Jiří Valeš

Materiál: dřevo

Rozměry: délka cca. 2 m

Popis: Mechanický vyřezávaný betlém. Betlém byl na Liberecku zhotovován Jiřím Valešem, rodákem z Martinic u Jilemnice. Muzeum ho má dlouhodobě zapůjčeno od rodiny. Uspořádán je do rohu místnosti, krajina betléma je tvořena krkonošskými staveními a přírodou typickou pro tuto oblast. Nahoře na kopci se tyčí kamenný hrad. Jednotlivé figury betléma jsou rozpohybovány elektrickým pohonem.

Literatura a zdroje:

- *Krkonošské muzeum v Jilemnici předvádí další mechanický betlém* [online]. Dostupné z: <https://liberec.rozhlas.cz/krkonosske-muzeum-v-jilemnici-predvadi-dalsi-mechanicky-betlem-vyrobil-ho-jiri-6015842> [náhled 23.8.2019]

Betlém rodiny Valešů

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Martinice

Datace: 30. léta 20. století

Autor: rodina Valešů

Materiál: dřevo

Rozměry: ....

Popis: Mechanický vyřezávaný betlém z rodiny inženýra Valeše. Postavy jsou z polychromovaného dřeva, architektura z kaširované lepenky. Pro potřeby výstavy *Pospěšte pastýři k betlému* byl restaurován v turnovském muzeu v druhé polovině roku 2019.

Literatura a zdroje:

- —

Betlém jilemnický

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Jilemnice

Datace: 1870 (1883)

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, karton, sklo

Rozměry: –

Popis: Stavěcí betlém s motivy Jilemnice, datován do roku 1870, s tím, že jesličky byly doplněny v roce 1883. Z různých staveb domů dominuje jilemnická radnice. Figury betléma jsou různě namixovány, od kralických, dřevěných od anonyma až po malované na karton. Některé náramně připomínají malby z Langhammerových archů tištěných ve Vrchlabí kolem poloviny 19. století.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 349.

Jilemnický betlém
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 349

Betlém Horáčkův

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Roztoky u Jilemnice

Datace: 1935

Autor: J. Horáček

Materiál: dřevo, papír

Rozměry: –

Popis: Stavěcí betlém od pana Horáčka z Roztoků u Jilemnice, stavěn v 30. letech 20. století. Budovy jsou velmi pestrobarevné, dominuje z nich žlutá radnice s věžemi. Jesličky zabudované do cihlového domu, nad kterým se vznáší anděl. Součástí betléma jsou figury osob a zvířat kralického typu, malované vlastní rukou i vystřihované z jesličkových archů.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 432.

Horáčkův betlém
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 432

Horáckův betlém
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 432

Betlém z Klášterské Lhoty

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Klášterská Lhota

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, papír

Rozměry: 145 x 90 x 35 cm

Popis: Skříňkový betlém. V levé části se nachází skalnatá krajina s ovečkami, v centru jesle zabudované do žlutého domu s dvěma věžemi, napravo pak městská krajina, nad kterou se vypíná růžový palác. Figury kralického typu.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 445.

Betlém z Klášterské Lhoty
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 445

Betlém z Bozkova

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Bozkov

Datace: počátek 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: –

Popis: Stavěcí betlém s několika stavbami a kralickými figurami.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 500.

Betlém z Bozkova
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 500

Betlém z Poniklé

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Poniklá

Datace: počátek 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, papír

Rozměry: –

Popis: Stavěcí betlém s několika stavbami a kralickými figurami.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 505.

Betlém z Poniklé
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 505

Betlém z Krkonoš

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Krkonoše

Datace: 20. a 30. léta 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, hrnčina

Rozměry: –

Popis: Stavěcí betlém s několika stavbami a kralickými figurami, zajímavý počtem exotických zvířat.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 588.

Betlém z Krkonoš
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 588

Betlém Václava Plecháče

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Čistá u Horek

Datace: 1990

Autor: Václav Plecháč

Materiál: dřevo

Rozměry: –

Popis: Vyřezávaný betlém bez polychromie, dřevo betléma je nalakováno. Jesličky s Ježíškem, Pannou Marií, Josefem a andělem jsou situovány do chléva. Dále betlém obsahuje 18 figur daráků, 9 ovcí, 20 stromů a 5 kusů plotu.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 593.

Betlém Václava Plecháče
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 593

Betlém zasazený do pařezu

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Jilemnicko

Datace: 50. léta 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, kůra

Rozměry: výška 32 cm, šířka 50 cm

Popis: Betlém, ve kterém jsou jesličky zasazený do pařezu a opatřeny jehličím. Dohromady čítá třináct figur osob a čtyři postavy zvířat.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 597.

Betlém zasazený do pařezu
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 597

Betlém pana Kužela z Horní Branné

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice
Původ: Horní Branná
Datace: 1910-1920
Autor: p. Kužel
Materiál: dřevo
Rozměry: –
Popis: Stavěcí betlém s figurami kralického typu.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 598.

Betlém pana Kužela
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 598

Betlém z Pasek nad Jizerou

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Paseky nad Jizerou

Datace: 1861

Autor: neznámý

Materiál: papír, dřevo

Rozměry: –

Popis: Malovaný betlém na karton. Betlém si je podobný s „Krupkovým“ kostelním betlémem z Vysokého nad Jizerou, jeho autorství je však stále pochybné a tento betlém ho popírá ještě více. Na jedné z figur je zapsáno „Vodseďálek 20.1.1861“. Jesličky byly do betléma vyrobeny později. Betlém vedle 18 malovaných postav obsahuje 12 domů, 17 stromů a 8 ovcí.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 615.

Betlém z Pasek nad Jizerou
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 615

Betlém z Pasek nad Jizerou
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 615

Betlém z Vejprt

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Jilemnice, Vejprty

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: neznámý

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Betlém na reliéfně tlačeném papíře s převládajícími orientálními prvky.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 619.

Betlém z Vejprt
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 619

Betlém z Valteřic

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Valteřice

Datace: první polovina 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo

Rozměry: šířka 90 cm, výška 30 cm

Popis: Betlém je napevno zasazen do menších necek na zadělávání těsta. Figury jsou kromě anděla z kralické produkce.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 652.

Betlém z Valteřic
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 652

Betlém tištěný od Járy Pika

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Jilemnice

Datace: první polovina 20. století

Autor: Jára Pik

Materiál: papír

Rozměry: –

Popis: Papírový tištěný betlém s českými prvky. Jednoduché zděné jesličky, rodina zobrazena v domácím oblečení. Tři králové jsou připodobněni českým panovníkům – svatému Václavovi, Karlu IV. a Jiřímu z Poděbrad. Z druhé strany je papír opatřen dřevěnými špičkami k zapichování do krajiny betléma.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 680.

© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 680
Betlém Járy Pika

Betlém ze Studence

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Studenec

Datace: 1930

Autor: Alois Militský

Materiál: dřevo

Rozměry: šířka 82 cm, výška 57 cm

Popis: Vyřezávaný betlém z dílny Aloise Militského z počátku 30. let 20. století. Dřevo je nalakováno, bez polychromie. Skládá se ze zastřešených jeslí pod hradbami, nad kterými září hvězda. Je tvořen figurami 12 osob, 8 zvířat a 2 palmami.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 698.

© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 698
Betlém ze Studence

Betlém plechový z Krkonoš

Lokace: Krkonošské muzeum Jilemnice

Původ: Krkonoše

Datace: první polovina 20. století

Autor: neznámý

Materiál: plech

Rozměry: šířka 20 cm, výška 12 cm

Popis: Betlém vyrobený z plechu, v barevném provedení. Autor ho doplnil o dva svícny na instalaci svíček.

Literatura a zdroje:

- Inventář jilemnického muzea – N 428.

Betlém plechový
© Krkonošské muzeum Jilemnice, N 428

Betlémářství v Mladé Boleslavi a Mnichově Hradišti

Na konci soupisu jsou připojeny ještě betlémy z Mladé Boleslavi a Mnichova Hradiště, které byly zapůjčeny v průběhu dokumentace do turnovského muzea, tak aby mohly být zakomponovány do výstavy *Pospěšte pastýři k betlému*. Za zprostředkování je nutno poděkovat Janě Dumkové, vedoucí muzea v Mnichově Hradišti, a Václavu Holasovi, kurátorovi mladoboleslavského muzea.

Papírový betlém z dílny Václava Ningera

Lokace: Muzeum města Mnichovo Hradiště

Původ: Mnichovo Hradiště

Datace: první polovina 19. století

Autor: Václava Ninger (1804-1870) a jeho dílna

Materiál: papír

Rozměry: délka cca. 1 m

Popis: Skříňkový betlém sestavený z ručně malovaných figurek, z dílny malíře Václava Ningera, působícího v Mnichově Hradišti.

Literatura a zdroje:

- Inventář mnichovohradišťského muzea – inv. č. 511.

Skříňový betlém neznámého autora z Mladoboleslava

Lokace: Muzeum Mladoboleslava

Původ: Mladoboleslavsko

Datace: přelom 19. a 20. století

Autor: neznámý

Materiál: dřevo, papír

Rozměry: šířka 157 cm, výška 74 cm

Popis: Skříňkový betlém od neznámého autora z Mladoboleslava. V levé části betléma je horská krajina, vpravo pak město s jesličkami. Architektura je ze dřeva a papíru, malovaná. Postavy jsou z polychromovaného dřeva, velikostně od 7 do 20 cm.

Literatura a zdroje:

- Inventář mladoboleslavského muzea – inv. č. 29669.

Seznam použité literatury

- BAŘINA, Miloslav. *Betlémy a betlémáři z Novopacka*, Turnov: Tiskárna Zaplatílek, 2016.
- HÁNOVÁ, Jiřina a VALENA, František. *Betlémy: české a moravské lidové betlémy a jejich tvůrci*. Vyd. 1. Praha: Lika klub, 2002.
- KINSKÝ, Karel. *O turnovských malířích betlémů*. In: KUČERA, Josef Václav. *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Českého ráje a Podkrkonoší*, ročník III., 1945/46. Železný Brod: Musejní spolek, 1945/46.
- KORTANOVÁ, Alena. *Skleněné betlémy: výstava v Železném Brodě 2009/2010*. Vyd. 1. Železný Brod: A. Kortanová, 2010.
- KRÁMSKÁ, Bohunka. *Betlémářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku*. In: KRÁMSKÁ, Bohunka a MOHR, Jan. *Sochy dnů všedních i nevšedních*. Vyd. 1. Liberec: Severočeské muzeum v Liberci, 2010.
- LAURYNOVÁ, Lenka. *Nad Betlémem hvězda svítí...: výstava betlémů a jesliček napříč dvěma staletími: Muzeum Českého ráje v Turnově: texty k výstavě od 6. prosince 2012 do 27. ledna 2013*. Turnov: Muzeum Českého ráje v Turnově, 2012.
- LENDEROVÁ, Zdena. *Historické betlémy z Čech, Moravy a Slezska: katalog výstavy Historical nativity scenes from Bohemia, Moravia and Silesia*. Vyd. 1. Hradec Králové: Muzeum východních Čech, 2004.
- PROCHÁZKA, Karel. *O betlemech: kulturně-historická studie se zvláštním zřetelem k zemím koruny sv.-václavské a uherskému Slovensku*. Praha: Cyrilo-Methodějské knihkupectví Gustav Franci, 1908.
- VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*. Vyd. 1. Praha: Integra, 1994.
- VACLÍK, Vladimír. *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1987.
- VACLÍK, Vladimír. *Encyklopedie betlémů*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 1999.
- ZÁBRANSKÝ, Milan a kol. *Putování za betlémy*. Praha: Grada, 2014.